

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Diplomová práce

Bc. Magdaléna Pazlarová

Kognitivní přístupy k verbálnímu humoru a jejich aplikace na španělštinu

Cognitive Approach to Verbal Humor and its Application to Spanish

Praha 2022

Vedoucí práce: PhDr. Dana Kratochvílová, Ph.D.

Poděkování: Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí svojí práce PhDr. Daně Kratochvílové, Ph.D., bez jejíchž rad a vedení bych práci nikdy nedopsala. Chci poděkovat babičce Zdeně a dědovi Gábovi, na jejichž bezpodmínečnou lásku jsem se vždycky mohla spolehnout a jejichž podpora byla vždy bezbřehá.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 12. května 2022

Bc. Magdaléna Pazlarová

Klíčová slova (česky)

humor, kognitivní lingvistika, metafora, ironie, sarkasmus

Klíčová slova (anglicky):

humour, cognitive linguistics, metaphor, irony, sarcasm

Abstrakt (česky)

Tato diplomová práce si klade za cíl analyzovat vybrané ukázky španělského verbálního humoru a aplikovat při jejich rozboru dvě teorie vysvětlující jejich humorný efekt. Tyto teorie, které byly na ukázky aplikovány, jsou dvě. První z nich je Attardova teorie o humorných metaforách a druhá je teorie Coulson o frame-shiftingu. O obou teoriích je v detailu pojednáno v první části práce, stejně jako o aspektech, které se s nimi pojí.

V druhé části práce už se pracuje pouze s vybranými příklady španělského verbálního humoru. Autentické ukázky jsou analyzovány za pomoci předložených teorií a jejich humorný mechanismus je vysvětlen za pomoci těchto přístupů.

Abstract (in English)

This master's thesis's objective is to analyze a few selected examples of Spanish verbal humor and apply two theories explaining their humorous effect during their analysis. The used theories are two. The first is Attardo's theory about humorous metaphors, and the second is Coulson's theory about frame-shifting. Both are explained in detail in the first part of the paper, including other aspects connected to them.

The second part of the paper consists of the aforementioned examples of Spanish verbal humor. These authentic examples are analyzed using the theories mentioned previously in the paper, and their humorous mechanism is explained using these methods.

OBSAH

1	ÚVOD	8
2	MENTÁLNÍ PROSTORY A METAFORA	10
2.1	FAUCONNIER A JEHO MENTÁLNÍ PROSTORY	10
2.1.1	<i>Fauconnier a mentální prostory</i>	10
2.1.2	<i>Space-builders</i>	12
2.1.3	<i>Konektory</i>	13
2.2	ATTARDO A JEHO TYPY METAFOR	14
2.2.1	<i>Metafora</i>	14
2.2.2	<i>Conceptual metaphor theory (CMT)</i>	15
2.2.3	<i>Teorie blendingu (BT)</i>	15
2.2.4	<i>Attardo</i>	19
2.2.5	<i>Humorné metafory</i>	19
2.2.6	<i>Metafory obsahující inherentně humorný referent</i>	20
2.2.7	<i>Neúspěšné metafory</i>	20
2.3	ORING A JEHO PŘIMĚŘENÁ NESHODA	24
2.3.1	<i>Přiměřená neshoda versus teorie o neshodě a řešení</i>	25
3	COULSON A FRAME-SHIFTING	28
3.1	FRAME	29
3.2	SPACE-STRUCTURING MODEL	30
3.3	FRAME-SHIFTING	31
4	APLIKACE TEORIÍ NA UKÁZKY ŠPANĚLSKÉHO VERBÁLNÍHO HUMORU	33
4.1	AYUSO	33
4.2	BOMBILLA	35
4.3	EL DE VER	37
4.4	HOMEÓPATA	39
4.5	HORÓSCOPO	41

4.6	IPHONE	44
4.7	MASTURBACIÓN	45
4.8	OJOS DE LA CARA	48
4.9	PASTA	50
4.10	PASTILLAS DE JABÓN	53
4.11	PATO.....	55
4.12	PULPO EN UN GARAJE.....	57
4.13	WHATSAPP.....	58
4.14	WiFi	59
5	ZÁVĚR	62
	RESUMÉ (ČESKY).....	64
	RESUMÉ (ŠPANĚLSKY)	65
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	67
	SEZNAM OBRÁZKŮ	71

1 Úvod

Otázka, v čem spočívá lidský humor a jakým způsobem ho lze definovat, je téma, kterému se věnují odborníci ze všech možných odvětví vědy, ať už se jedná o odborníky z oblastí psychologie, neurologie, sociologie nebo lingvistiky. Právě za pomoci poslední zmiňované disciplíny, respektive jejího odvětví specializovaného na její kognitivní stránku, bude verbální humor zkoumán na stránkách této práce.

Kognitivní lingvistika je v porovnání s ostatními odvětvími této vědy relativně mladou oblastí, která nicméně skýtá zajímavý úhel pohledu na řadu otázek týkajících se lidského používání jazyka. Kognitivní lingvistika jako taková zastává takzvaný antropocentrický přístup, tedy přístup, který předpokládá, že vnímání světa pochází z lidské tělesné zkušenosti. Důležitým tématem kognitivní lingvistiky je metafora, jíž se zabývá i tato práce. V pojetí kognitivní lingvistiky není metafora pouze elementem čistě jazykovým, nýbrž konceptuálním, což ukazuje na její komplexitu a její vliv nejenom na použití jazyka, ale především na lidské myšlení.

Metafora jako kompletní lingvistický element je tak široké téma, že nebylo možné ho uspokojivě shrnout na stránkách této práce. Z toho důvodu se zde pracuje s metaforou tak, jak ji definuje Salvatore Attardo, italský lingvista soustřeďující svou práci mimo jiné na metaforu a její využití za účelem vytvoření humorného efektu. Právě metafory a jejich využití pro vyvolání humorného efektu jsou základním kamenem této práce a budou čtenáře odteď provázet až po poslední stránku.

Jelikož je Attardovo pojetí metafor úzce svázáno s teorií o mentálních prostorech francouzského lingvisty Gilles Fauconniera, je tomuto názoru na začátku této práce věnována jedna kapitola. V této kapitole je pojednáno o teorii mentálních prostorů a jejím využití v rámci tvorby humoru.

Druhá kapitola této práce pojednává o Attardovu přístupu k metaforám a o jeho rozdělení metafor na menší podkategorie. Zde se jedná o podrobné popsání podkategorií metafor, o kterých Attardo pojednává, neboť jsou v druhé polovině práce tyto teorie aplikovány na praktické ukázky z oblasti španělského verbálního humoru.

Třetí kapitola pojednává o teorii od americké lingvistky Seany Coulson, která se zabývá frame-shiftingem a jeho vlivem na vytvoření humorného efektu. Teorie Coulson a Attardovo pojetí metafor jsou dvě zásadní teorie, které jsou v této práci pro analýzu

španělského verbálního humoru použity, a proto je zde i této teorii věnována samostatná kapitola.

Čtvrtá kapitola, která je nejrozsáhlejší, obsahuje analýzu čtrnácti vybraných ukázek španělského verbálního humoru. Tyto ukázky byly vybrány za účelem demonstrace představených teorií. Z toho důvodu se jedná o analýzu kvalitativní. Všechny ukázky humoru jsou autentické a pochází buď ze španělsky psaných novin, nebo z twitterových účtů španělsky mluvících osob.

Práce je uzavřena pátou kapitolou, která obsahuje krátké shrnutí.

2 Mentální prostory a metafora

Předmětem této práce je analýza ukávek španělského verbálního humoru a teoretické pojednání o mechanismu, který tento lingvistický jev provází. Tato práce se do velké míry opírá o metafory a jejich využití pro vytvoření humorného efektu. Z toho důvodu je třeba nejprve pojednat o metaforách jako takových a o tom, jakým způsobem je možné je využít k vyvolání žertovné situace.

Jak již bylo předestřeno v úvodu této práce, metafor a jejich definic je celá řada, nicméně kompletní popsání různých přístupů k metaforám jako lingvistickému jevu, stejně tak jako jejich mechanismus a aplikace při tvoření humorných situací, není předmětem této práce. Z toho důvodu se na následujících stránkách budu zaměřovat pouze na teorii metafor tak, jak s ní pracuje Attardo (Attardo, 2015) ve svojí práci.

Pro řádné pochopení Attardovy studie o metaforách bude třeba pojednat o dalších dvou autorech a jejich myšlenkách. K práci s metaforami je nutné znát teorii mentálních prostorů, se kterou pracuje Fauconnier (Fauconnier, 1985) a teorii o přiměřené neshodě (anglicky „appropriate incongruity“), kterou se zabývá Oring (Oring, 2003). O všech těchto aspektech verbálního humoru bude pojednáno v této kapitole.

2.1 Fauconnier a jeho mentální prostory

2.1.1 Fauconnier a mentální prostory

Jedním z pojmů, zásadních pro tuto práci, jsou mentální prostory, anglicky „mental spaces“. Mentální prostory jsou jedním ze základních termínů, které jsou pro kognitivní lingvistiku, a pro účely této práce, zásadní.

S teorií o mentálních prostorech přišel francouzský lingvista Gilles Fauconnier (Fauconnier, 1994).

Mentální prostory jsou zjednodušeně řečeno skupiny informací, které se v mysli posluchače vytvářejí v průběhu rozhovoru, respektive v průběhu jakékoliv lingvistické výměny. Mentální prostory jsou imaginární místa, která se lidem v mozku vytvářejí za účelem jasnější představy o aktuálním dění, ve kterém se něco odehrává. Mentální prostory jsou podle Fauconniera „strukturované, postupné sety – tedy sety s elementy ($a, b, c \dots$) a vztahy mezi nimi ($R_{1ab}, R_{2a}, R_{3cbf} \dots$), do kterých je možné přidávat nové elementy

a tvořit nové vztahy mezi jejich elementy¹“ (Fauconnier, 1994: 16). Z toho vyplývá, že mentální prostory nejsou jednou vytvořené a pak již v mysli jasně definované, ale že komunikace představuje přetrvávající proces kontinuálního tvoření mentálních prostorů podle vyvíjející se situace a získávání nových poznatků.

Důležitým elementem, který se týká mentálních prostorů, je takzvané zahrnutí (anglicky „inclusion“), označované ve Fauconnierově práci matematickým znakem \subset (Fauconnier, 1994). Jedná se o princip, který říká, že pokud $a \subseteq M$ a $M \subset N$, neznamená to, že by $a \subset N$. Tento výrok říká, že pokud se element a nachází v mentální prostoru M a zároveň se v mentálním prostoru M nachází prostor N , neznamená to, že by se a zároveň s prostorem M nacházelo v prostoru N .

K teorii o mentálních prostorech se váže i teorie o ironii, respektive jedno z možných vysvětlení, jak funguje verbální ironie. Jak říkají Tobin a Israel, „(...) je možné tvrdit, že ironie je ve své podstatě efekt viewpoint, ve kterém je ke konceptualizaci přistoupeno simultánně z různých perspektiv. Akt porozumění ironii (...) zahrnuje dynamickou rekonstrukci, ve které se pozornost oddálí z pozorovaného obsahu mentálního prostoru do vyššího viewpoint, ze kterého je původní viewpoint space přehodnocen. V tomto interpretativním procesu je ke smyslu přistoupeno z jednoho viewpoint (ironizovaný) a poté, ve stejném momentu, či jen o trochu později, je k němu přistoupeno z vyššího viewpoint (ironický)²“ (Tobin, Israel, 2012: 27). Cílem této práce není shrnout teorii o ironii, a proto bude tato krátká zmínka pro naše účely stačit.

¹ originál: „Mental spaces (...) structured, incrementable sets – that is, sets with elements ($a, b, c \dots$) and relations between them ($R_{1ab}, R_{2a}, R_{3cbf} \dots$), such that new elements can be added to them and new relations established between their elements.“

² originál: „(...) we argue that irony is fundamentally a viewpoint effect in which a conceptualization is simultaneously accessed from multiple perspectives. Acts of ironic understanding (...) involve a type of dynamic reconstrual in which attention “zooms out” from the focused content of a mental space to a higher viewpoint from which the original Viewpoint Space is reassessed. In this interpretive process, a meaning is accessed from one viewpoint (the ironized) and then, simultaneously or a little later, re-accessed from a higher viewpoint (the ironic)“

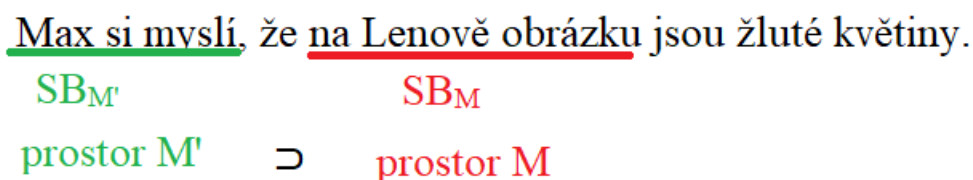
2.1.2 Space-builders

Důležitým aspektem teorie o mentálních prostorech jsou takzvané space-builders, které by se česky daly přeložit jako „tvůrci prostorů“. Jedná se o „lingvistické výrazy, které typicky ustanovují nové prostory, elementy v nich a vztahy mezi elementy³“ (Fauconnier, 1994: 17).

Space-builders jsou tedy různé jazykové výrazy, které svým významem v lidském vědomí vytvoří buď nový prostor, kde se bude něco odehrávat, či do již vytvořeného prostoru přináší nové elementy či vztahy mezi elementy. Space-builders mohou být například příslovečná určení místa (na Lenově obrázku, v Johnově mysli, v roce 1929, v továrně, z jejího úhlu pohledu...), příslovce (opravdu, pravděpodobně, možná, teoreticky...), vedlejší věty (Max si myslí, Mary doufá, Gertrude tvrdí...). Tyto a mnohé další space-builders tvoří nové prostory či nové elementy.

Pokud mluvíme o space-builders a mentálních prostorech obecně, je třeba zmínit koncept rodičovského prostoru (anglicky „parent space“). Jedná se o fakt, že „space-builder SB_M tím, že ustanoví mentální prostor M , zároveň vždy určí mentální prostor M' v rámci jiného prostoru M' (jeho rodičovského prostoru)⁴“ (Fauconnier, 1994: 17).

Fauconnier toto demonstruje na následujícím příkladu: „Max si myslí, že na Lenově obrázku jsou žluté květiny.⁵“ (Fauconnier, 1994: 17)

Obrázek 1. Mentální prostory

Na obrázku, který byl přeložen z anglického jazyka do českého a který původně pochází z Fauconnierova díla (Fauconnier, 1994: 17), můžeme vidět následující fakt. Space-builder „na Lenově obrázku“ vytváří svůj vlastní prostor, zároveň však spadá do

³ originál: „Linguistic expressions (...) typically establish new spaces, elements within them, and relations holding between the elements.“

⁴ originál: „...space-builder SB_M establishing space M will always establish M as included in some other space M' (its *parent space*).“

⁵ originál: „He believes that in Len’s picture, the flowers are yellow.“

druhého, rodičovského prostoru. Tímto rodičovským prostorem, do kterého prostor vytvoření space-builderem „na Lenově obrázku“ zapadá, je prostor vytvoření space-builderem „Max si myslí“. Mentální prostor „Max si myslí“ je tedy rodičovským prostorem „na Lenově obrázku“, který do tohoto prostoru patří.

Tato interpretace nám ukazuje, že mentální prostory v sobě mohou být vnořené a mají mezi sebou zároveň vztahy.

Práce se space-builders může být mnohem složitější, než zde bylo předloženo, nicméně pro účely této práce je tato interpretace Fauconnierovy teze o space-builders v rámci teorie o mentálních prostorech postačující.

Dalším důležitým aspektem teorie o mentálních prostorech jsou konektory a jejich využití právě při tvoření mentálních prostorů.

2.1.3 Konektory

Jak praví Fauconnier: „Když je prostor M představen v diskurzu určitým space-builderem, musí být pragmaticky spojený se svým rodičovským prostorem: musí zde být konektor...“⁶ (Fauconnier, 1994: 18)

Konektory (anglicky „connectors“) se používají pro spojení elementu s jeho rodičovským prostorem (anglicky „parent space“). Je možné, aby byly dva mentální prostory spojené více než jedním konektorem, tedy logické spojení dvou prostorů nemusí být omezeno pouze na jeden konektor.

Pro demonstraci tohoto faktu můžeme použít předcházející příklad: „V tomto filmu je Clint Eastwood padouch.“⁷ (Fauconnier, 1994: 18) Zde je rodičovským prostorem „speaker’s reality“, tedy realita podle mluvčího. To znamená, že pro mluvčího realitu je faktem to, že Clint Eastwood je zápornou postavou. Druhým prostorem, jehož rodičem je realita mluvčího, je zmíněný film, ve kterém herec Clint Eastwood ztvárňuje negativní postavu. Konektorem v tomto případě je „drama connector F_d : from actors to characters“, tedy dramatický konektor F_d , který spojuje herce a jeho postavu (Fauconnier, 1994: 19). V tomto případě spojuje konektor slavného amerického herce Clinta Eastwooda a filmovou

⁶ originál: „When a space M is introduced in discourse by a space-builder SB_M , it must be pragmatically connected to its parent space: there must be a connector ...“

⁷ originál: „In that movie, Clint Eastwood is a villain.“

postavu, kterou má ve snímku ztvárňovat. Díky tomuto konektoru lze tyto dva mentální prostory úspěšně propojit.

Celá teorie o mentálních prostorech se nedá jednoduše shrnout na několika stránkách, nicméně toto základní porozumění této teorie je pro úspěšnou interpretaci zbytku práce důležité.

Na teorii mentálních prostorů, jak byla na předchozích stránkách popsána, je založena Attardova teorie o humorných metaforách, s níž pracuji v celé této práci. Nejen z tohoto důvodu bylo důležité nejprve pojednat o mentálních prostorech a jejich důležitosti pro kognitivní lingvistiku.

Než však začneme s pojednáním o metaforách podle Attarda, bylo by vhodné se podívat na fenomén metafor jako takových podle toho, jak s nimi pracuje kognitivní lingvistika.

2.2 Attardo a jeho typy metafor

2.2.1 Metafora

Předtím, než bude pojednáno o Attardově pojetí metafory a jejím vlivu na tvorbu humorného efektu, je záhodno předesílit některé teorie, které pojednávají o metafoře jako takové. Definice metafory jakožto kompletního lingvistického fenoménu není předmětem této práce. Nejedná se tedy o podrobný výklad o metafoře, pouze o zmínění některých teorií, se kterými se při práci s metaforami lze setkat.

Na následujících stránkách bude ve zkratce pojednáno o dvou rozšířených přístupech k interpretaci metafory. Jedná se o konceptuální teorii metafor (anglicky „CMT – Conceptual metaphor theory“) a teorii blendingu (anglicky „BT – Blending theory“). Jak argumentují Grady, Oakley a Coulson ve svojí práci, tyto přístupy k interpretaci metafory sdílejí jisté aspekty, například fakt, že obě teorie přistupují k metafoře jako ke konceptuálnímu, spíše než čistě lingvistickému, fenoménu (Grady, Oakley a Coulson 1998). Pro tuto práci je důležitější teorie blendingu, proto se jí budeme věnovat více než CMT, nicméně, jak argumentují Grady, Oakley a Coulson, nejsou tyto dvě teorie o metaforách protichůdné, nýbrž komplementární (Grady, Oakley a Coulson 1998).

2.2.2 Conceptual metaphor theory (CMT)

Konceptuální teorie metafor, která má základy v práci Lakoffa a Johnsona, vidí metafory jako mapping mezi dvěma konceptuálními doménami (Lakoff a Johnson, 1980). Na rozdíl od teorie blendingu, CMT pracuje s doménami, nikoli s mentálními prostory. Domény jsou v zásadě oblasti lidského vědění, které jsou trvale uloženy v lidské mysli. Tyto dvě konceptuální domény, mezi kterými dochází k mappingu, jsou zdrojová doména (anglicky „source domain“) a cílová doména (anglicky „target domain“). Dále potom „jsou určité elementy ze zdrojové a cílové domény vybrány za pomoci kombinace použitých jazykových prostředků a relevantní konceptuální metafory čili mappingu, který je pravděpodobně dlouhodobě uložen v mysli a který nám ukáže, jak spolu elementy těchto dvou domén souvisí⁸“ (Grady, Oakley a Coulson 1998). Jinými slovy, za pomoci mappingu, tedy procesu přenášení smyslu z jedné domény do druhé, se ukáže, jak spolu tyto dvě jinak naprosto odlišné domény, souvisí.

Grady, Oakley a Coulson toto demonstrují na následující ukázce: „Komise mě ohledně této problematiky udržovala ve tmě.⁹“ (Grady, Oakley a Coulson 1998) V tomto případě jsou jazyk a konceptuální struktura ze zdrojové domény zraku použity pro popis situace v cílové doméně, která se týká znalosti a porozumění. V rámci tohoto příkladu byly tedy vědomostní struktury, které se jinak zabývají viděním, použity v korespondenci se strukturami obsahujícími znalost a porozumění. Tím, že se struktury, které se normálně používají ve zdrojové doméně, propůjčily do domény cílové, kde nyní působí, dochází k mappingu mezi dvěma doménami a tím pádem dochází k metafoře.

2.2.3 Teorie blendingu (BT)

Tato teorie bude pro následující práci zásadní. Je založena na práci Gillesse Fauconniera a Marka Turnera (Fauconnier, Turner, 2002), především pak na teorii mentálních prostorů, se kterou přišel Fauconnier (Fauconnier, 1994). Mentální prostory

⁸ originál: „Particular elements of the source and target domains are picked out through a combination of the source language used ("in the dark") and the relevant conceptual metaphor, a 'mapping' - presumably stored as a knowledge structure in long-term memory - which tells us how elements in the two domains line up with each other.“

⁹ originál: „The committee has kept me in the dark about this matter.“

v zásadě tvoří krátkodobé konstrukty, které jsou vyplněny obecnějšími a stabilnějšími informacemi, které jsou asociované s určitou doménou (Grady, Oakley a Coulson 1998). Mentální prostory jsou podle Fauconniera základní složkou kognitivní organizace, a proto se používají i v teorii blendingu (Fauconnier 1994).

Jak podotýkají Grady, Oakley a Coulson, mentální prostory a domény nejsou vzájemně ekvivalentní. Mentální prostory závisí na doménách, neboť tvoří konkrétní scénáře, které jsou strukturovány v závislosti na daných doménách. V zásadě jsou tedy mentální prostory krátkodobými konstrukty, které jsou vyplněny obecnějšími a stabilnějšími znalostními strukturami, jež jsou asociované s konkrétní doménou (Grady, Oakley a Coulson, 1998).

Co se týče blendingu, tedy aktu míšení dvou mentálních prostorů, Fauconnier v jedné ze svých publikací na toto téma říká, že blending „pracuje se dvěma vstupními mentálními prostory, které vytváří třetí prostor, zvaný blend¹⁰“ (Fauconnier, 1997: 149).

Fauconnier proces blendingu popisuje za pomoci čtyř podmínek (anglicky „conditions“), které jsou splněné, když se smíchají dva vstupní mentální prostory. Jedná se v zásadě o popis čtyř kroků, které v procesu blendingu probíhají.

Prvním z nich je cross-space mapping, čili „částečný mapping protějšků mezi vstupními prostory I_1 a I_2 “ (Fauconnier, 1997: 149). V této fázi, jinými slovy, dochází k mapování určitých vlastností či objektů obsažených v jednom vstupním mentálním prostoru na jejich protějšky obsažené ve druhém vstupním mentálním prostoru.

Druhým z nich je krok Fauconnierem nazvaný „generic space“, tedy obecný prostor, který se mapuje na každý ze vstupních mentálních prostorů. Tento prostor obsahuje některé obecné, obvykle více abstraktní, struktury a organizace, které tyto dva prostory sdílí, a definuje základní mapping, který se vyskytuje mezi těmito dvěma mentálními prostory.

Třetí z nich je blend, tedy moment, kdy „vstupy I_1 a I_2 jsou částečně promítnuty do čtvrtého mentálního prostoru, tedy blendu“ (Fauconnier, 1997: 150).

Čtvrtá a poslední fáze je Fauconnierem nazvaná „emergent structure“, tedy vznikající struktury. Zde Fauconnier komentuje fakt, že v tomto prostoru se nachází struktury, které nejsou nativní ani pro jeden ze vstupních mentálních prostorů, čili se jedná

¹⁰ originál: „It (referující na „blend“, poznámka autora) operates on two Input mental spaces to yield a third space, the blend.“

¹¹ originál: „...partial mapping of counterparts between the input spaces I_1 a I_2 .“

o vznik nových informací. K tomuto dochází podle Fauconniera třemi souvisejícími způsoby. Prvním z nich je složení (anglicky „composition“). V rámci složení dochází k tomu, že elementy nově dané dohromady vytváří souvislosti, které před tímto propojením neexistovaly. Druhým z nich je dovršení (anglicky „completion“). V tomto případě dochází k tomu, že za pomoci dlouhodobě uložených informací jsou tyto nové vstupní prostory viděny v rámci širšího kontextu a jsou viděny v rámci komplexnější struktury. Posledním způsobem, díky kterému může docházet k objevení nových vlastností neobsažených ani v jednom ze vstupních mentálních prostorů, je rozpracování (anglicky „elaboration“). Zde dochází ke zpracování nově vzniklého blendu a ke kognitivní práci, která v rámci tohoto blendu probíhá (Fauconnier, 1997).

Pokud bychom tuto teorii o čtyřech prostorech aplikovali na již uvedený příklad o komisi a udržování mluvčího ohledně jistých záležitostí v nevědomosti, vypadala by analýza této metafory následujícím způsobem. Jedním ze vstupních prostorů je vstupní prostor, který vykresluje představu o člověku A, který je obklopen tmou. Druhým vstupním prostorem je v tomto případě prostor, který je vytvořený na základě domény týkající se intelektuální aktivity, ve které komise zatajila informace člověku A'. Zde můžeme pozorovat mapping, ve kterém se specifikuje, že je člověk A a člověk A' ta stejná osoba a že neschopnost (této osoby) vidět koresponduje s nevědomostí. Následně se zde vyskytuje obecný mentální prostor, který obsahuje materiál, který mají oba vstupní mentální prostory společný, tedy že konkrétní osoba nemá přístup k jistému stimulu (vidění versus informace). Posledním prostorem, který se v tomto případě vyskytuje, je smíšený prostor (anglicky „blended space“), ve kterém komise záměrně mluvčího udržuje ve tmě. Tato analýza pochází z práce Grady, Oakley a Coulson, nicméně přesně vysvětluje mechanismus, se kterým pracuje Fauconnier. (Grady, Oakley a Coulson, 1998).

Důležitým poznatkem je, že blend od vstupních mentálních prostorů dědí určité části jejich struktur a zároveň má svoje vlastní, nově vzniklé struktury (Fauconnier, 1997). Jedná se o fakt, že teorie založená na mentálních prostorech dokáže vysvětlit přítomnost fenoménu, který není explicitně přítomný ani v jednom z mechanismů v dvou doménovém modelu podle CMT (Grady, Oakley a Coulson, 1998). Tento aspekt lze ukázat na příkladu, který ve svojí práci uvádí Grady, Oakley a Coulson a týká se porovnání chirurga a řezníka který zní: „Ten chirurg je ale řezník.“¹² a komentuje údajnou nekompetenci hodnoceného chirurga (Grady, Oakley a Coulson, 1998).

¹² originál: „This surgeon is a butcher.“

Pokud bychom tento příklad chtěli analyzovat podle konceptuální teorie metafor (CMT), ve které hrají prim dvě vstupní domény, pak by tato analýza podle Grady, Oakley a Coulson vypadala následujícím způsobem.

Podle teorie blendingu se neschopnost vyvozená ze spojení těchto dvou konceptů zde objevila následně. Mohlo by se zdát přímočaré, že se jedna doména jednoduše mapovala na druhou, v tomto případě „řezník“ na „chirurga“, „zvíře“ na „lidskou bytost“, „komodita“ na „pacienta“, „sekáček“ na „skalpel“ a tak dále. Nicméně tato analýza nevysvětluje, odkud se zde vzal zásadní element týkající se této metafory, a tou je implikovaná neschopnost dotyčného chirurga. V doméně týkající se řezníka není nic, co by nutně vyjadřovalo inherentní neschopnost. Přestože je řezník možná méně prestižní povolání než chirurg, neimplikuje to nutně kvalitu neschopnosti (Grady, Oakley a Coulson, 1998: 103).

V kontrastu k předchozí analýze založené na konceptuální teorii metafor, teorie blendingu tento příklad a vzniklou nekompetenci dotyčného chirurga podle Grady, Oakley a Coulson vysvětluje následujícím způsobem.

Také podle této teorie není vlastnost neschopnosti obsažena ani v jednom ze vstupních prostorů. Implikovaná nekompetence však vzniká ze vzájemné interakce těchto dvou prostorů. Některé aspekty těchto dvou prostorů jsou shodné, respektive dají se na sebe úspěšně mapovat, jak bylo řečeno v předchozí analýze tohoto příkladu založené na CMT. Například agent činnosti: chirurg versus řezník, subjekt, jehož se činnost týká: pacient versus zvíře, nástroj, za pomoci kterého se činnost vykonává: skalpel versus sekáček a tak dále. Podstatný rozdíl zde však je v účelu, který má tato činnost splňovat. Zatímco účel činnosti, kterou provádí řezník, je naporcovat mrtvé zvíře a následně prodat jeho maso, účel činnosti, za kterou zodpovídá chirurg, je uzdravení pacienta. Tato neshoda mezi těmito dvěma vstupními mentálními prostory je také místem, odkud se bere vlastnost kompetence, jinak neobsažená ani v jednom ze vstupních prostorů. Jak konstatují Grady, Oakley a Coulson, nesoulad mezi účelem řezníka a účelem chirurga vede k dedukci, že zmiňovaný chirurg je nekompetentní k výkonu svého povolání (Grady, Oakley a Coulson, 1998: 106).

Jak již bylo řečeno, kompletní pojednání o teorii blendingu a konceptuální teorii metafor není předmětem této práce. V této kapitole byly zmíněny aspekty těchto teorií, které jsou pro tuto práci relevantní a pro úplné porozumění a porovnání těchto přístupů k interpretaci metafory je třeba hledat v dalších zdrojích.

2.2.4 Attardo

Attardo ve svojí práci podotýká, že metafory, které mají humorný efekt, jsou různorodá skupina, a proto podle něj není vhodné o nich mluvit jako o jednotné kategorii. Je to tak proto, jelikož různé typy metafor jsou humorné z různých důvodů. Attardo tedy dělí humorné metafory na několik typů.

Prvním z nich jsou humorné metafory (anglicky „humorous metaphors“), které jsou popsány v podkapitole 2.2.1 Humorné metafory. Druhým typem metafory, kterým se Attardo zabývá, jsou metafory obsahující inherentně humorný referent, o kterých je pojednáno v podkapitole 2.2.2 Metafory obsahující inherentně humorné referenty. Třetím typem metafory, kterou Attardo rozlišuje, jsou neúspěšné metafory, které se dále dělí na několik dalších poddruhů. O tomto typu metafory je pojednáno v podkapitole 2.2.3 Neúspěšné metafory, která se dále dělí na sekce 2.2.3.1 Ne-metafory, 2.2.3.2 Smíšené metafory, 2.2.3.3 Přehnané metafory a konečně 2.2.3.4 Nesprávně kategorizované metafory, které všechny pojednávají o stejnojmenných fenoménech, které Attardo ve své práci zmiňuje.

2.2.5 Humorné metafory

Attardo svoji teorii o humorných metaforách demonstruje na následujícím příkladu: „Jeho myšlenky se mu převalovaly v hlavě, motaly se a zase rozmotávaly jako spodní prádlo v pračce bez změkčovače prádla.¹³“ (Attardo, 2015: 96)

V tomto případě se nachází nově vzniklý aspekt tohoto blendu, který se původně nevyskytoval ani v jednom ze vstupních mentálních prostorů, jak říká Attardo. Tímto nově objeveným aspektem, který se v blendu vstupních dvou mentálních prostorů objevil, je ten, že myšlenky mezi sebou tvoří spojení, pokud přijdou do kontaktu s dalšími myšlenkami. Zde je třeba vzít v potaz teorii o přiměřené neshodě (anglicky „appropriate incongruity“), o které ve svojí práci pojednává americký autor Elliot Oring (Oring, 2003). Této teorii bude v další části práce věnována samostatná kapitola 2.2 Oring a přiměřená neshoda.

¹³ originál: „His thoughts tumbled in his head, making and breaking alliances like underpants in a dryer without Cling Free.“

Podle Oringovy teorie o přiměřené neshodě (anglicky „appropriate incongruity“) tento nově vzniklý aspekt nelegitimizuje spojení těchto dvou domén (Oring, 2003). Tato nepřiměřenost spočívá v tom, že i přesto, jak myšlenky se prolínají a zároveň ovlivňují s jinými myšlenkami, stejně jako prádlo v pračce, které se taktéž prolíná a míchá s dalším prádlem v průběhu procesu praní, tato podobnost není dostatečná na to, aby legitimizovala spojení těchto dvou domén. Ale i tak se zde jistá podobnost nachází, avšak není dostatečně velká na to, aby jejich spojení bylo přijatelné. Proto vyřešení (anglicky „resolution“) tohoto případu není kompletní. Pokud by vyřešení spojení těchto dvou domén bylo kompletní, pak by nedocházelo k humornému efektu. Toto nepřijatelné spojení dvou domén, z nichž jedna se mapuje na druhou, vytváří v tomto případě humorný efekt

2.2.6 Metafory obsahující inherentně humorný referent

Tato kategorie metafor, jak již název napovídá, má za předmět přirovnání v rámci metafory referent, který je sám o sobě humorný. Z toho pak plyne zamýšlený humorný efekt spíše než ze samotné metafory.

Attardo ve svojí práci tento mechanismus vysvětluje na metafoře, která zní následovně: „tak samostatný, jako vepř na ledě“. Autor v tomto případě tvrdí, že většina humorného efektu, který tento mentální obraz vyvolává, pochází právě z představy prasete klouzajícího na ledě spíše než z přirovnání nějaké osoby ke zvířeti (Attardo, 2015: 98). Attardo říká, že pokud tato analýza referentu jako hlavního zdroje humoru je správná, pak tato kategorie v rámci analyzování humoru skrze metafory není až tolik zajímavá, nicméně přesto je třeba se o ní zmínit a mít na paměti její existenci.

2.2.7 Neúspěšné metafory

Další z typů metafor, o kterých Attardo ve své práci pojednává, jsou takzvané neúspěšné metafory. Podle Attarda jsou to metafory, které přes svůj neúspěch vyvolaly u posluchače humornou odezvu. Tento typ metafory se dále dělí na další, menší podkategorie, jejichž mechanismus je možné náležitě vysvětlit.

Nezáleží na tom, zdali byly tyto neúspěšné metafory vyprodukovány jejich autorem naschvál, či zdali se jednalo o nezamýšlený humorný efekt. Důležité v případě tohoto typu metafor je, že je recipient interpretoval jako hodné smíchu.

2.2.7.1 Ne-metafory

Kategorie ne-metafor je podle Attarda velmi přímočará. Pakliže s metaforou pracujeme jako s jevem, jehož definicí je konceptuální mapování mezi dvěma doménami, pak pokud se jedna doména mapuje sama na sebe, nedochází k úspěšnému provedení metafor. V takovém případě možná dochází k vytvoření něčeho, co pro splnění definice metafor nenaplnuje veškeré požadavky, nicméně však vyvolává humorný efekt.

Na základě těchto informací můžeme usoudit, že Attardo pravděpodobně tento typ přirovnání zařadil k metaforám kvůli jejich formě spíše než kvůli tomu, že by ze zásady věci do této kategorie patřily.

Attardo tento typ metafor demonstruje na následující ukázce: „Stěna z rudých cihel měla odstín voskovky cihlově rudé barvy.¹⁴“ (Attardo, 2015: 99)

Toto je podle Attarda jasný příklad mapování domény sama na sebe. Z podstaty věci bude stěna vytvořená z rudých cihel mít stejnou barvu jako voskovka, jejíž barva má za úkol imitovat právě barvu této zdi.

2.2.7.2 Smíšené metafory

Tento poddruh metafor se vyznačuje tím, že ve smíšené metafoře se objevuje více než jedno slovní spojení.

Attardo tento typ metafor demonstruje na příkladu, který zní následovně: „Zákaz styku v tomto momentu by bylo jako hodit maticový klíč do celého procedurálního vozíku jablek, který již opustil stanici,“ řekl právník Marc Cohen, argumentující ve prospěch státu.¹⁵“ (Attardo, 2015: 102) Tato věta má pochopitelně ještě méně smyslu v českém jazyce než v původně proneseném anglickém jazyce. První metafora, která se v této větě

¹⁴ originál: „The red brick wall was the color of a brick red Crayola crayon.“

¹⁵ originál: „A restraining order at this point would throw a monkey wrench in the whole procedural apple cart that has already left the station’ said lawyer Marc Cohen, arguing on behalf of the state.“

nachází je „hodit do něčeho maticový klíč“ (anglicky „to throw a monkey wrench into something“), což znamená něco permanentně poškodit tak, že to ztratí svoji původní funkci (Merriam-Webster, 2022). Další metafora, která se v tomto krátkém, ale na metafory mimořádně plodném úryvku, nachází, je část obsahující vozík jablek (anglicky „apple-cart“). Původní metaforické vyjádření „rozrušit vozík jablek“ (anglicky „to upset the apple-cart“) znamená něco ztížit (Martin, 2022). Metafora s vozíkem navazuje na poslední metaforu pracující s představou vlaku, který právě opustil stanici, jež v původním znění (anglicky „the train has left the station“) označuje již dále nedostupnou šanci (Farlex, 2022).

Přes vysvětlení jednotlivých metafor by bylo vhodné předejít skutečný význam tohoto výroku bez jakýchkoliv metafor. Obsah tohoto sdělení by se podle Attarda dal přeložit následovně: „Zákaz styku by v tomto momentě bránil celé proceduře, která už je v pokročilém stavu uskutečnění.“¹⁶ (Attardo, 2015: 102)

Tyto tři metafory nemají alespoň podobný smysl, což by mohlo legitimizovat jejich blízkost, ale naopak naprosto nesdílí význam ani v nejmenším. Jedná se o tři naprosto rozdílné metafory, které spolu nesouvisí a které jejich mluvčí poskládal do jedné věty podle své vlastní libosti.

Přestože v jakémkoliv delším textu se nevyhnutelně objeví desítky, ne-li stovky metafor, je podle Attarda důležité si uvědomit, že se nemohou vyskytovat příliš blízko u sebe. Přílišná blízkost dvou či více metafor ve čtenáři vyvolává pocit střetu, který má v tomto případě za následek humorný efekt (Attardo, 2015).

2.2.7.3 Přehnané metafory

Následující pojednání o přehnaných metaforách se opírá o vztahy mezi primárními metaforami (anglicky „primary metaphors relations“).

Přehnané metafory, jak tvrdí Grady (2005), o kterého se ve svojí práci opírá Attardo, jsou takové metafory, které porušují vztahy mezi primárními metaforami.

Princip, na kterém tyto metafory fungují, Attardo popisuje na uměle vykonstruovaném příkladu s kachnou: „Byl chabý jako kachna. Ani ne ta metaforická

¹⁶ originál: „A restraining order at this point would impede the whole procedure, which is already in an advanced stage of implementation.“

chabá kachna, ale jako opravdová kachna, která je chabá. Možná z toho, že šlápla na minu nebo tak.¹⁷“ (Attardo, 2015: 104) Attardo v tomto případě poukazuje na fakt, že v anglickém jazyce běžně používaná „chabá kachna“ (anglicky „lame duck“) je zde nejenom vzata doslovně, ale že způsob, jakým se dotyčná kachna stala chabou, je za prvé jednoznačně mimo tuto primární metaforu a za druhé je tento detail naprosto nepodstatný. Kromě toho, jak poukazuje Attardo, je tato metafora očividně přehnaná, neboť nešťastná kachna, která by stoupla na minu, by byla během okamžiku obrácena v prach.

Další ukázkou přehnané metafory je následující výrok: „Bolelo to, jako když si omylem přišijete jazyk sešíváčkou ke zdi.¹⁸“ (Attardo, 2015: 104) Toto je jasný příklad přehánění.

Jak praví Attardo, mnoho z přehnaných metafor porušuje vztahy mezi primárními metaforami, protože poskytují přehnaný detail (například jakým způsobem se kachna stala chabou) či zjevné přehánění. Zároveň však také říká, že zatímco se tyto charakteristiky objevují u řady přehnaných metafor, není jasné, zdali se jedná o nutnou podmínku pro kategorizaci jakožto přehnaná metafora, či zdali je možné metaforu kategorizovat jako takovou, která porušuje vztahy mezi primárními metaforami a která je vtipná i bez přehánění (Attardo, 2015).

2.2.7.4 Nesprávně kategorizované metafory

Jak již bylo předestřeno, nesprávně kategorizované metafory jsou posledním typem metafory, o které Attardo ve svojí práci pojednává (Attardo, 2015). Stejně jako dříve zmíněné druhy metafor, i tento typ patří do skupiny neúspěšných metafor.

Je to tak z toho důvodu, že se jedná o antanaklase (anglicky „antanaclasis“), tedy slova, která se v jednom kontextu použijí ve dvou různých významech. Mohlo by se zdát, že se tedy jedná spíše o slovní hříčky (anglicky „puns“) než o metafory. Avšak Attardo podotýká, že jednou z možných interpretací antanaklase je spojení dvou nesouvisejících smyslů jednoho slova. Tímto spojením poté dochází k vytvoření metafory (ale neúspěšné). (Attardo, 2015: 105).

¹⁷ originál: „He was as lame as a duck. Not the metaphorical lame duck, either, but a real duck that was actually lame. Maybe from stepping on a land mine or something.“

¹⁸ originál: „It hurt the way your tongue hurts after you accidentally staple it to the wall.“

Attardo tento jev demonstruje na následujícím příkladu: „Plán byl prostý, stejně jako můj švagr Phil. Na rozdíl od Phila by ale tenhle plán mohl fachat.¹⁹“ Je důležité zmínit, že slovní hříčky se ne vždy jednoduše překládají. Příklad, kdy by jedno slovo mělo dva významy a jeho ekvivalent v druhém jazyce měl ty samé dva významy, není něco, na co by se mohl překladatel spolehnout. V tomto případě pro zachování původního významu slova a jeho úspěšné přenesení do českého jazyka bylo pro anglické „work“ použito hovorově české „fachat“ ve smyslu „pracovat“.

V případě fungujícího plánu a nepoužitelného švagra dochází k použití stejného slova ve dvou různých významech hned na dvou místech. První slovo, ve kterém k tomuto jevu dochází, je přídavné jméno „prostý“. Toto slovo se v prvním případě použilo na popis plánu, o kterém osoba, která větu vyslovila, mluví za účelem zdůraznění jednoduchosti a nízké komplikovanosti návrhu. V druhém slova smyslu však mluvčí použil stejné slovo, aby urazil svého švagra, kterého tímto způsobem nazval neduchaplným.

Stejný případ nastává i v druhé části věty. Slovo „fachat“ se zde používá pro popis efektivitu plánu a pro naznačení toho, že navrhovaný plán vyjde. Druhý smysl slova však opět uráží švagra Phila a naznačuje, že se právě nachází bez práce či že nemá zrovna nejvyšší pracovní morálku.

Tím je možné ukončit část, ve které bylo pojednáno o metaforách tak, jak je vnímá Attardo. Pro další čtení této práce je třeba mít na paměti, že použití slov jako metafora či jeho podkategorie se shodují s definicí, jež byla uvedena na předchozích stránkách

2.3 Oring a jeho přiměřená neshoda

Jak již bylo zmíněno, řada humorných metafor se spoléhá na jakousi vágní představu o vzdálenosti (anglicky „distance“) mezi konceptuálními doménami či zdůrazňují jejich neshodu (anglicky „incongruity“) (Attardo, 2015). Oring však ve svojí práci nabízí jiný přístup k interpretaci humorných metafor (Oring, 2003). Oring k interpretaci humorných situací používá element takzvané přijatelné shody (anglicky „appropriate incongruity“), s jejíž pomocí vysvětluje mechanismy, které z obyčejných situací činí situace humorné. Oring, který je autorem této teorie, ve své práci říká, že „humor (...) závisí na vnímání přiměřené neshody, tedy na vnímání přijatelného vztahu mezi dvěma kategoriemi, které by

¹⁹ originál: „The plan was simple, like my brother-in-law Phil. But unlike Phil, this plan just might work.“

jinak byly považovány za neslučitelné²⁰“ (Oring, 2003: 1). Můžeme tedy říct, že humorný efekt pochází ze spojení dvou různých elementů, které spolu jinak nijak nesouvisí a vnímaná inkoherece tohoto spojení v posluchači vyvolává pobavení. Oring tento názor demonstruje na následujícím příkladu: „Přijde muž k psychiatrovi a doktor se ho zeptá: ‚Jaký je váš problém?‘ Pacient odpoví: ‚Pane doktore, nikdo nevěří ničemu, co řeknu,‘ a doktor odpoví: ‚Nekecej!²¹““ (Oring, 2003: 1) Abychom mohli tento vtip pochopit, je třeba se na tuto situaci podívat z pohledu přiměřené neshody. Tato reakce ze strany doktora je na jednu stranu přiměřená, protože doktorova reakce vyjadřuje jeho skepticismus nad tím, že by pacientova situace mohla být tak vážná, jak ji sám popisuje. Doktorova reakce jednoznačně vyjadřuje překvapení a zároveň, jak podotýká Oring, by se dala vyložit jako vyjádření ujištění (Oring, 2003).

Na druhou stranu tato reakce v pacientovi bezpochyby vyvolává pocity nedůvěry, a tím tato odezva zrcadlí právě ten problém, kvůli kterému se jedinec rozhodl vyhledat psychiatrickou pomoc. Zároveň tato reakce potvrzuje to stejné tvrzení, které se snaží vyvrátit. Neshoda zde tedy, jinými slovy, vzniká mezi tím, že doktorovo popření pacientova problému ho jenom potvrzuje a nikoliv vyvrací. Dokonce i lékař, jehož pomoc pacient vyhledal, se zdá mít nedůvěru v jeho počáteční tvrzení. Jak podotýká Oring, přestože je jazyková formulace, kterou doktor ve vtipu použije podstatná, vtip je z podstaty konceptuální, nikoliv čistě lingvistický (Oring, 2003). Pokud by lékař pacientovi odpověděl slovy „No nene!“ či „A nepřeháníte trochu?“, smysl vtipu by zůstal zachovaný, protože obě tyto odpovědi technicky vzato popírají podstatu pacientova problému, ale z podstaty věci ji vlastně potvrzují.

2.3.1 Přiměřená neshoda versus teorie o neshodě a řešení

Zatímco termín „přiměřená neshoda“ (anglicky „appropriate incongruity“) pochází od Oringa, jeho význam není zcela nový. Již dříve byla vyslovena teze o tom, že humorný efekt pochází z pohledu na dva a více nekonzistentních či neslučitelných elementů, které jsou v určitém seskupení dané dohromady. Tato teze o humorném efektu, který vzniká ze

²⁰ originál: „Humor (...) depends upon the perception of an appropriate incongruity; that is, the perception of an appropriate relationship between categories that would ordinarily be regarded as incongruous.“

²¹ originál: “A man goes to see a psychiatrist. The doctor asks him, ‘What seems to be the problem?’ The patient says, ‘Doc, no one believes anything I say.’ The doctor replies, ‘You’re kidding!’.”

spojení dvou neslučitelných elementů, je již velice stará a v historii s ní pracovalo mnoho filozofů i vědců, od Aristotela přes Immanuela Kanta až po Jerryho Sulse v moderní historii (Morreall, 2020). Jak říká Oring: „Tato představa, že humor pochází z vnímání neshody, která je následně vyřešená a která nakonec dává smysl, je nyní známá jako teorie o neshodě a řešení.“²² (Oring, 2003: 2) Jak již bylo řečeno, teorie o neshodě a řešení byla zpracována Jamesem Beattiem, Immanuelem Kantem, Arthurem Schopenhauerem, Søren Kierkegaardem a mnoha dalšími filozofy a psychology. Dnes je považována za převažující teorii humoru ve filozofii a psychologii²³ (Morreall, 2020). Z toho důvodu není možné určit jednoho autora této teorie.

Jak podotýká Oring, tyto dvě teorie, přestože se navzájem podobají, jsou rozdílné ve dvou zásadních aspektech. Prvním z nich je, že teorie o přiměřené neshodě netvrdí, že by neshoda mezi dvěma doménami byla vyřešená. Neshoda mezi dvěma či více elementy zůstává, přestože jsou zde navázány body kontaktu. Přiměřenost mezi porovnávanými elementy je hodnocená z hlediska psychologické validity, spíše než z čistě logického hlediska. V uvedeném příkladě z doktorovy ordinace nebyl žádný z protichůdných elementů vyřešen. Doktorův výraz pochopení zároveň podporuje pacientův problém, tedy oba efekty, které doktorův výrok má, jsou stále stejně platné. Oba elementy této teorie, jak přiměřenost (anglicky „appropriateness“), tak neshoda (anglicky „incongruity“), jsou paralelní (Oring, 2003).

Druhý aspekt, ve kterém se teorie o přiměřené neshodě a teorie o neshodě a řešení liší, je fakt, že teorie o neshodě a řešení (anglicky „incongruity-resolution theory“) implikuje časovou návaznost těchto dvou elementů. V této teorii je nejprve ustanovena neshoda (anglicky „incongruity“), načež v následujícím kroku se objevuje řešení (anglicky „resolution“). V Oringově teorii se toto pořadí nepředpokládá. Tato teorie povoluje, aby se nejprve v situaci objevila neshoda (anglicky „incongruity“), která je následována dojemem přiměřenosti (anglicky „appropriateness“), nebo aby byl zdánlivě přiměřený vztah mezi dvěma elementy následně nahrazen dojemem neshody. Příkladem toho, že v rámci teorie o přiměřené neshodě není nutné zachovat určitý sled přiměřenosti a neshody, je podle Oringa právě příklad s psychiatrem a jeho pacientem. Oring tvrdí, že v tomto případě se

²² originál: „This notion, that humor depends upon the perception of an incongruity that is resolved or made sense of, has come to be known as the incongruity-resolution theory of humor.“

²³ originál: „...was taken by James Beattie, Immanuel Kant, Arthur Schopenhauer, Søren Kierkegaard, and many later philosophers and psychologists. It is now the dominant theory of humor in philosophy and psychology.“

v posluchačově mysli nejprve zaregistruje přiměřenost (anglicky „appropriateness“) této reakce a až následně si posluchač uvědomí, že tato reakce činí z dotyčného psychologa dalšího člověka, který v pacienta nevěří (Oring, 2003).

Oringova teorie o přiměřené neshodě je v této práci opakovaně zmíněna, a proto bylo nutné se jí na začátku věnovat a vysvětlit její mechanismus.

3 Coulson a frame-shifting

Druhá zásadní teorie, podle které se bude řada humorných průpovědek v této práci analyzovat, je teorie o frame-shiftingu podle Coulson (Coulson, 2015, 2001). Tato teorie vychází z mnoha pragmatických teorií, o kterých Coulson podrobněji pojednává ve svojí práci.

Teorie frame-shiftingu se opírá o tvrzení, že pro řádné pochopení aktuální situace, která je před nás položena, je třeba mít jisté „zákulisní“ informace o tom, jak svět funguje. Není tedy možné pro úspěšné pochopení jakýchkoliv situací, nejenom humorných, o kterých bude řeč v této práci, zpracovávat pouze informace nám předložené v konkrétní situaci. Pro úspěšné dekodování a porozumění smyslu promluvy, je třeba mít určité encyklopedické znalosti o světě a o věcech v něm. Tyto informace je třeba mít, protože s nimi často, byť podvědomě, mluvčí pracuje. Jsou uloženy v příjemcově mysli a jsou zásadní pro dekodování nejenom smyslu promluvy, ale také pro tvoření a přijímání verbálního humoru. Například pochopení dvojsmyslů je jednou z věcí, pro které je třeba mít tyto informace dlouhodobě uložené v paměti.

Tyto informace pomáhají pochopit kontext promluv, které se k mluvčímu dostávají. Jak uvádí Coulson ve svojí práci, v následujících případech je nutná znalost více aspektů zásadní a všechny tři následující příklady pocházejí z její práce (Coulson, 2015).

První příklad je „Koupil 6000 akcií BMW²⁴“ (Coulson 2015: 169). Pro úspěšné pochopení této promluvy je třeba, aby posluchač měl znalost o tom, že frame BMW obsahuje vícero elementů. V tomto případě se jedná o BMW jakožto celou společnost, která vyrábí motorové vozy. Pokud by posluchač tohoto výroku tuto informaci neměl, pak by těžko mohl porozumět tomu, že referent příkladu zakoupil 6000 akcií.

Druhý příklad je: „Pracuje hned vedle v BMW.²⁵“ (Coulson 2015: 169) I zde je třeba aktivovat frame, který se točí kolem BMW, nicméně v tomto případě, na rozdíl od předchozího, se BMW odkazuje na fyzické sídlo firmy. Pokud by posluchač této věty neuměl tímto způsobem interpretovat předcházející větu a interpretoval ji například tak, že referent věty pracuje ve svém vozidle značky BMW, pak by došlo k neúplnému přenosu informací a posluchač by nedostal informaci, která se měla za pomoci této věty sdílet.

²⁴ originál: „He bought 6,000 shares of BMW.“

²⁵ originál: „He works next door at BMW.“

Poslední příklad zní takto: „Můj bývalý mi dal do auta bombu a do teď uklízím kousky BMW.²⁶“ (Coulson 2015: 169) Pokud pomineme mimořádně drsný smysl této věty, pro její pochopení, co se týče interpretace slova BMW, je zásadní element, který se odlišuje od předchozích dvou interpretací. V tomto případě, na rozdíl od předchozích situací, kdy se BMW použilo pro označení společnosti a pro označení fyzického sídla společnosti, se jedná o finální produkt. Zde se jedná o konkrétní motorový vůz značky BMW, jehož kousky nyní autor věty musí uklízet.

Pro uložení těchto encyklopedických informací o světě slouží takzvané frame.

3.1 *Frame*

Jak již bylo řečeno, frame je pomyslné místo v lidském vědomí, kde se pro jednodušší dohledatelnost ukládají informace o různých aspektech našeho světa. Frame v zásadě obsahuje encyklopedické informace o věci a o všem, co s ní souvisí. Jak Coulson tvrdí v úvodu svojí práce: „Frame obsahují kauzální a vztahovou informaci, jsou hierarchicky organizované, aby nám umožnily rekurzivní vnořování frame do jiných frame, a mohou být použité k reprezentaci znalostí o široké paletě objektů, skutků a událostí.²⁷“ (Coulson, 2015) Představa o frame nicméně nepochází od Coulson, ale od amerického lingvisty Charlese Fillmorea (Fillmore, 1976). Způsob, jakým frame funguje, shrnula ve svojí práci Petruck (Petruck, 2013). Místo reprezentování smyslu lingvistické promluvy, jakožto seznamu podmínek, které musejí být splněny, aby mohly být správně použity, je význam slov charakterizovaný za použití schematizovaných prostor v mysli mluvčího, které jsou založeny na jeho vlastní zkušenosti. Právě tyto schematizované prostory, které jsou v mluvčího mysli uloženy s informacemi založenými na jeho zkušenostech, jsou v rámci této teorie nazývány frame.

Tyto „balíčky“ informací jsou důležité nejenom pro náš každodenní život, ale také pro úspěšnou práci s koncepty za účelem pochopení humorných situací. S tímto pochopením a zmíněným frame-shiftingem se pojí takzvaný space-structuring model, o kterém bude řeč na následujících řádcích.

²⁶ originál: „My ex- planted a bomb in my car and I've been cleaning up BMW ever since.“

²⁷ originál: „Frames contain causal and relational information, are organized hierarchically so as to allow recursive embedding of frames within frames, and can be used to represent knowledge about a wide variety of objects, actions, and events.“

3.2 *Space-structuring model*

Tento model interpretace různých lingvistických situací je popsán v práci Coulson následujícím způsobem. Space-structuring model je model jazykového porozumění založený na teorii mentálních prostorů, teorii blendingu a na kognitivní gramatice. Tato teorie říká, že naši tvorbu kognitivních modelů v určité situaci ovlivňuje několik faktorů, a to percepční vjem, jazykový vjem, sociální kontext i posluchačův aktuální kognitivní stav (Coulson, 2015). Jak tedy lingvistické, tak nelingvistické aspekty ovlivňují výběr frame pro vytvoření aktuálního porozumění z dlouhodobé paměti. To, jakým způsobem interpretujeme přijatou informaci, ovlivňuje výběr frame vyvolaných z dlouhodobé paměti, což je ovlivněno vícero faktory.

Jak podotýká sama Coulson, nejlépe je tento princip demonstrován na příkladu, kdy jsou očekávání vytvořená na základě vybraných frame porušena. Coulson zde porovnává dva příklady. První z nich je: „Když jsem se požádala barmana o něco studeného a plného rumu, tak mi doporučil svoje daiquiri.“²⁸ (Coulson, 2001: 171) V tomto případě si posluchač této věty v mysli zkonstruuje kognitivní model obsahující typickou situaci mezi barmanem a zákazníkem, kterou vytvoří za pomoci kombinace aktuálních lingvistických informací a dlouhodobých znalostí obsažených v mozku. Na základě této situace dojde k vytvoření očekávání u posluchače, a tím je předpoklad doporučení určitého koktejlu. V tomto případě nedochází k porušení tohoto očekávání a Coulson tento příklad uvádí pro kontrast s následujícím příkladem, kde k porušení a vyvolání humorného efektu dochází.

Druhý příklad zní následovně: „Když jsem se požádala barmana o něco studeného a plného rumu, tak mi doporučil svoji ženu.“²⁹ (Coulson, 2001: 171) Místo doporučení nějakého chlazeného pití svému zákazníkovi se barman rozhodl urazit svoji ženu. Došlo zde k porušení očekávání, které posluchač má, vytvořeného na základě aktuální situace a informací, které jsou dlouhodobě uloženy v posluchačově mysli. V rámci barového prostředí, ve kterém zákazník žádá po barmanovi doporučení nějakého občerstvení, není očekávané, že odpověď zaměstnance podniku bude urážka vlastní ženy. To, čeho se postava barmana v tomto případě dopustila, nazývá Coulson frame-shiftingem, o kterém pojednává následující podkapitola (Coulson, 2001).

²⁸ originál: „When I asked the bartender for something cold and full of rum, he recommended his daiquiri.“

²⁹ originál: „When I asked the bartender for something cold and full of rum, he recommended his wife.“

Tato teorie je pro vysvětlení tvorby humorného efektu ve verbálním humoru důležitá, a proto je třeba se jí věnovat. Jak podotýká sama Coulson „vtipy jsou záměrně konstruované tak, aby naznačovaly jeden frame, zatímco vyvolávají elementy konzistentní s jinými³⁰“ (Coulson, 2001: 171).

3.3 Frame-shifting

Příkladem frame-shiftingu může být situace, kterou Coulson popisuje v jedné ze svých prací (Coulson, 2001). Jedná se o situaci se sklenicí kojenecké výživy, na které Coulson popisuje nejenom mechanismus frame-shiftingu, ale vyvolává humorný efekt, což z tohoto příkladu dělá ukázkou ideální pro účely této práce.

Coulson svoji analýzu lidské interpretace týkající se sklenice s lidskou výživou začíná popisem faktu, že díky informacím dlouhodobě uloženým v lidském mozku může nestranný pozorovatel úspěšně interpretovat obrázek dítěte na sklenici jako reprezentaci skutečného lidského dítěte, přestože spolu tyto dva mentální obrazy nesdílí veškeré vlastnosti. Dítě namalované na sklenici je mnohonásobně menší než skutečné lidské dítě, má přehnané rysy a tak dále. Mozek toto nepřeborné množství informací hrnoucí se do něj skrze sítnici umí roztrždit, uložit a ve vhodných chvílích opět použít (Coulson, 2001).

V dalším kroku přechází Coulson ve svojí analýze k interpretaci obalu dotyčné sklenice kojeneckého jídla. K úspěšné interpretaci obalu od kojenecké výživy, je třeba mít znalosti o dětech, o kojeneckém jídle a možná i o firmě, která toto jídlo vyrábí. Obvykle bychom smějící se mimino na obalu od výživy interpretovali jako šťastné a zdravé v důsledku konzumace obsahu skleničky. Další interpretace jsou nicméně také možné, jak podotýká Coulson. Tato interpretace se dostala k vyššímu vedení jisté společnosti produkující dětskou výživu. Na jejím základě došlo ke změně grafického provedení obalu. V různých zemích, jak vysvětluje Coulson, kde neznalost čtení a psaní není neobvyklá, se často obsah produktu zobrazuje na obalu. Tento nový poznatek přiměl vedení společnosti rychle změnit vzhled obalu pro ty produkty, které se prodávají v jiných zemích než v Americe, odkud firma původem pochází. Původní grafika obalu by totiž v těchto zemích dávala produktu mnohem temnější interpretaci slov „kojenecká výživa“ (anglicky „baby

³⁰ originál: „...jokes are deliberately constructed to suggest one frame while evoking elements consistent with another.“

food“), protože by v tomto kontextu z dítěte nedělala zamýšleného příjemce potravy, ale jeho zdroj (Coulson, 2001).

V tomto případě můžeme sledovat mechanismus frame-shiftingu. Jak vysvětluje Coulson: „Když interpretujeme objekty, činnosti i události, neustále se odvoláváme na frame obsahující informace o pozadí za účelem zkonstruování patřičných očekávání a za účelem toho, abychom došli k závěru, který přesahuje to, co se nám bezprostředně nabízí.“³¹ (Coulson, 2001: 34) Tím, že do příkladu s dětskou výživou přidáme informaci o rozdílné interpretaci obalů od jídla v zemích s vysokou mírou analfabetismu, dochází ke změně očekávání, které jsme od tohoto obalu a jeho vysvětlení měli. Neočekávané vysvětlení obalu od dětské výživy má za následek jeho spojení s frame obsahujícím kanibalismus.

Na tomto příkladu je možné pozorovat, jak je náhlá změna očekávaného frame účinnou strategií pro vyvolání humorného efektu. V následujících částech práce bude tento princip opakovaně použit v různých ukázkách španělského verbálního humoru, a proto bylo za potřebí jej vysvětlit.

³¹ original: „When interpreting objects, actions, and events, we constantly invoke frames from background knowledge to structure expectations and make inferences that go beyond what's immediately present.“

4 Aplikace teorií na ukázky španělského verbálního humoru

V následující kapitole se budeme věnovat analýze konkrétních příkladů španělského verbálního humoru.

Účelem této kapitoly je aplikovat předložené teorie o humoru a metafoře a s jejich pomocí analyzovat konkrétní ukázky španělského verbálního humoru. Každý vybraný příklad tvoří samostatnou podkapitulu, kde je jeho analýza dopodrobna popsána.

Bohužel není u veškerých ukázek autentického humoru španělsky mluvících osob možné dohledat zcela původní zdroj. Žádná z ukázek není uměle vytvořená a přes svůj často nejasný původ byla každá ukázka autorkou práce nalezena ve španělštině a nebyla nijak upravována.

Příklady byly vybrány z několika populárních španělsky psaných tiskovin, konkrétně *El Jueves, la revista que sale los miércoles* a *El Mundo Today*. Oba deníky jsou spolehlivým zdrojem autentického španělského humoru, a z toho důvodu byly vybrány. Jistá část ukázek pochází z twitterových účtů španělsky mluvících osob. Bohužel neexistuje žádná definitivní databáze španělského humoru, a proto bylo třeba pro čerpání ukázek vybrat zdroje, které byly dostupné.

4.1 Ayuso

První z vtipů, které zde budou analyzovány, se tematicky pojí s politikou a osobami z komunity LGBTQIA. Ukázka pochází ze španělského satirického týdeníku *El Jueves, la revista que sale los miércoles*. Jedná se o název článku, jehož autor kritizuje političku Isabel Díaz Ayuso a zní následovně:

Ayuso regalará un armario a todas las personas LGBTI para que se vuelvan a meter dentro. (Ponsi, 2021)

Bez ohledu na sociálně-politickou konotaci, kterou tento vtip má, jej lze analyzovat čistě z lingvistického hlediska. Pro úspěšnou analýzu tohoto žertovného názvu je třeba vzít v úvahu způsob, jakým jazyk pracuje s humornými metaforami.

Attardo ve svojí práci pracuje s termínem „humorous metaphors“, čili humorné metafory, pod které zahrnuje tři podkategorie metafor (Attardo, 2015). Přestože všechny tři

podkategorie pracují s humorem obsaženým v metaforách jiným způsobem, Attardo říká, že by v tomto bodě výzkumu nebylo vhodné je od sebe oddělovat a činit je samostatnými fenomény, když se všechny druhy dají pohodlně zahrnout do nadkategorie humorných metafor.

Pro čtenářem úspěšné pochopení vtipu je třeba analyzovat několik aspektů.

Očividným zdrojem humorného efektu v tomto případě je parafráze metafory „estar en el armario“, čili „být ve skříni“. V českém jazyce se tato metafora nepoužívá, nicméně ve španělštině, stejně jako v dalších jazycích, tato metafora nepřímou popisuje osobu, která je součástí komunity LGBTQIA a která svoji sexuální či genderovou identitu ještě neodhalila svojí rodině, přátelům a společnosti. Na tuto metaforu navazuje další, španělsky „salir del armario“, či česky „vylez ze skříně“, která tuto formulaci rozšiřuje představou o takovéto osobě, která se odhodlala vyjít se svojí identitou na světlo, a tedy vyšla z metaforické skříně. I tato metafora je nepřímou přítomná v textu, respektive spíše její protiklad v podobě „...para que se vuelvan a meter dentro“, čili „...aby se zase vrátili do skříně“.

Zde narážíme na zdroj humorného efektu v podobě nově vytvořené metafory. Jak již bylo zmíněno, metafora o „salir del armario“ se v jazyce běžně používá a je součástí frame, který obsahuje informace o LGBTQIA komunitě. V rámci tohoto frame, který dlouhodobě v mysli čtenáře článku uchovává informace o této komunitě, je obsažena nejenom tato metafora, ale i původní „estar en el armario“ (česky „být ve skříni“) a další metafory spojené s bytím součástí LGBTQIA komunity. Humorný efekt v této části analyzované věty spočívá v převzetí těchto informací z původního frame, jejich přetvořením a aplikací na současnou situaci. Tím, že autor v názvu článku předpokládal znalost čtenáře s výše uvedenými metaforami, tak byl schopen vyvolat úsměvný efekt za pomoci nové metafory, která do momentu napsání článku neexistovala.

Druhotný aspekt, který vyvolává humorný efekt, je sociální kritika obsažená v nadpisu článku a ostatně v celém jeho zbytku. Pro úspěšné pochopení kompletního vtipu je nejenom třeba znát výše analyzované metafory a správně s nimi pracovat, je také třeba zapojit další frame, který je v mysli posluchače uložen. Pointou vtipu je kritika veřejné osoby, konkrétně političky, která v krátké době před uveřejněním tohoto článku „chce omezit zákony, které ochraňují LGBTQ+ osoby, aby si získala přízeň VOX³²“ (Ponsi, 2021).

³² originál: „...quiere derogar las leyes de protección colectivo LGBTIQ+ para ganarse el favor de VOX.“

Článek pracuje s předpokladem, že čtenář má informace z tohoto prostředí, primárně, že ví, že Isabel Díaz Ayuso je madridská politička a že její nedávné politické činy nejsou ke komunitě LGBTQIA příliš vstřícné. Tato informace je uložena ve vědomí čtenáře, kterážto je pro pochopení tohoto humorného nadpisu zásadní. Z tohoto důvodu nebylo možné vynechat jméno této konkrétní političky, přestože účelem této práce jednoznačně není komentovat španělské politické dění. Zde se uplatňuje teorie Coulson, která říká, že pro úspěšné pochopení jistých humorných situací je nutné mít informace pocházející z prostředí tohoto žertu, tedy jisté zákulisní informace.

Na jejich základě má čtenář možnost vytvořit příslušné spojení mezi touto nepřilíš LGBTQIA přátelskou političkou a jejím přáním „darovat všem LGBTQIA osobám skříň, aby se do ní mohli vrátit“. Toto nově vytvořené spojení, o němž bylo pojednáno výše v textu, metaforicky vyjadřuje postoje této političky ke komunitě LGBTQIA.

Žertovný název článku, který o postojích političky Ayuso pojednává, tedy pracuje se dvěma aspekty humoru. První předpokládá znalost metafor „estar en el armario“ a „salir del armario“ pojících se s komunitou LGBTQI a jejich konotace a druhý pracuje s předpokladem, že čtenář žertu má znalosti o političce Ayuso a jejích názorech na tuto komunitu.

4.2 Bombilla

Následující příklad španělského verbálního humoru byl nalezen v *El Mundo Today*, španělském týdeníku, komentujícím v tomto případě ekonomickou situaci ve Španělsku.

Una pareja se plantea si su estabilidad económica y el apoyo familiar le permiten tener una segunda bombilla. (Puig, 2022)

Tento humorný název článku zde bude analyzován za pomoci frame-shiftingu, teorie, se kterou přišla Coulson (Coulson, 2015, 2001). Tato teorie vysvětluje humor na přilákání čtenářovy pozornosti za použití informací konzistentním s jedním frame, aby pak následně pro vyvolání překvapení do situace uvedla elementy patřící do jiného frame. K tomu právě dochází v tomto příkladu.

Název článku by se dal přeložit následujícím způsobem: „Mladý pár zvažuje, zda by si vzhledem ke svojí ekonomické stabilitě a podpoře rodiny, mohl pořídit druhou žárovku.“ Jedná se o klasický frame-shifting. Počátek věty ve čtenáři evokuje frame

obsahující mladý pár. Do tohoto frame zapadají veškeré informace, které jsou s tímto konceptem soužití spojeny. Obsahuje dva lidi, kteří spolu mají vztah, pravděpodobně společné bydlení a klíčový element, na který tento vtip naráží – možnost, že tento pár bude mít v blízké budoucnosti děti. Toto je element, který je ve frame, týkající se mladého páru, uložený téměř u celé společnosti, a právě s tímto předpokladem autor vtipu pracuje.

Tento předpoklad, že tématem, o kterém mladý pár z nadpisu článku uvažuje, je možná budoucnost obsahující dítě, dále podporují následující dva aspekty a to je „estabilidad económica“ (česky ekonomická stabilita) a „apoyo familiar“ (česky pomoc rodiny). Právě tyto dva elementy bývají pro řadu párů klíčové v momentě, kdy se rozhodují, zda mít, či nemít dítě. I tato informace je důležitá pro úspěšné pochopení vtipu. Pokud by čtenář tuto a předchozí informaci, zahrnující očekávání od mladého páru mít dítě, nepochopil, pak by nebyl schopen rozklíčovat tyto náznaky a k humornému rozuzlení věty by v jeho očích nedošlo.

Posledním faktorem, který čtenáře dále upevňuje v očekávání, že se článek bude věnovat rozvahám mladého páru o možném budoucím potomkovi, je spojení „tener una segunda...“ (česky mít druhé...), které se nachází těsně před rozuzlením vtipu. I tento element je konzistentní s frame obsahující mladý pár a jejich potomky. Ve frame většiny lidí představa rodiny obsahuje nejenom pár a dítě, ale ve většině případů obsahuje představu více dětí. Společenské očekávání, které je základem pro tento frame, je, že mladý pár bude mít potomka a pokud možno vícero.

Tento frame obsahující mladý pár, a tři elementy podporující představu dítěte tohoto páru, je až v posledním slově věty popřen slovem „bombilla“ (česky žárovka), což celou vytvořenou představu o tématu článku popírá. Právě zde se nachází moment, ve kterém dochází k frame-shiftingu.

V první části, až po předposlední slovo, se název článku ve čtenáři snaží vyvolat představu o tom, že se bude zabývat mladým párem a jejich rozhodovacím procesem, zdali si mohou pořídit (druhé) dítě. Vše v této části upoutává čtenářovu pozornost k představě mladého páru s dítětem. K odklonění od tohoto frame, tedy k frame-shiftingu, dochází až v posledním slově věty. Zde se čtenář dozvídá, že téma složitého myšlenkového procesu, kterým dotyčný mladý pár prochází, není potomek, ale žárovka. To samozřejmě u čtenáře vyvolá překvapení, které je zde primárním zdrojem humorného efektu, alespoň co se týče verbálního humoru.

Dalším zdrojem humoru je sociálně-kritická stránka tohoto článku. Autor pravděpodobně kritizuje současnou ekonomickou situaci mladých lidí ve Španělsku, z čehož plyne další zdroj pobavení. Společenská a ekonomická situace ve Španělsku však nespadá do rámce této práce, a tak je necháme stranou. V tomto příkladě je však třeba je zmínit pro kompletní pochopení všech zdrojů humoru.

4.3 *El de ver*

Následující vtíp je jednou z variací na populární španělské přísloví o povinnostech a zní následovně:

Tengo tres llamadas perdida de mi oftalmólogo... El de ver me llama. (Aráez,
Pérez & Simón, 2020)

Pointa tohoto vtípu se týká oftalmologů, tedy doktorů specializujících se na oči, a výše zmíněného přísloví o povinnostech. Tvrdím, že tento vtíp se dá analyzovat na dvou úrovních, které v této části práce představuji.

První přístup k analýze tohoto vtípu se opírá o Attardovu teorii o rozdělení a mechanismus humorných metafor (Attardo, 2015). Pokud bychom tento žert analyzovali skrze kategorii metafor, kterou Attardo nazývá nesprávně zařazené metafor, pak by výsledek vypadal následovně.

Attardova teorie nesprávně zařazených metafor pojednává o použití slova, které má dva významy pro vyvolání humorného efektu. Tím, že se v jednom žertu použijí oba významy, nebo obě jeho využití, alespoň naznačí, jak ve čtenářově mysli dochází k mapování významu jedné domény na druhou, což vyvolává žertovný efekt. Podrobněji je o této teorii pojednáno v podkapitole práce s názvem a označením 2.2.3.4 Nesprávně kategorizované metafor.

Tato teorie může být aplikovaná i zde, přestože se nejedná o jedno slovo, které by mělo více významů. V tomto případě se jedná o slovní spojení „el de ver“, které ve svém původním slova smyslu označuje oftalmologa, který autorovi výroku podle jeho slov nechal tři nepřijaté hovory. Volně přeloženo, autor ve svém prohlášení označil doktora jako „ten přes oči“, což znamená, že pokud by měl původní výrok tento jediný smysl, pak by se nedal kategorizovat jako humorný. K tomuto jednomu významu druhé části vtípu „el de ver me llama“ se však dá přistoupit i skrze druhý význam.

Přestože tato věta nemá sama o sobě druhý význam, její dvojnásobnost pochází z její fonetické stránky. Věta „el de ver me llama“, tedy „ten přes oči mi volá“, zní v zásadě identicky jako rozšířené španělské přísloví o povinnostech „el deber me llama“, volně přeloženo „úkol volá“ či „práce volá“. Druhá interpretace této věty by se dala vyložit tak, že vzhledem k řadě nepřijatých hovorů od svého lékaře musí pacient a autor vtipu dostat svému úkolu a zavolat svému doktorovi zpět.

Ačkoli se v tomto případě nejedná o jedno slovo, které by mělo dva významy, podobně znějící fonetická stránka tohoto slovního spojení zajišťuje, že se k úspěšné analýze tohoto vtipu dá použít Attardovo pojednání o nesprávně zařazených metaforách.

Druhá interpretace tohoto vtipu se opírá o teorii frame-shiftingu od Coulson. Tato teorie pojednává o způsobu vyvolání humoru, který je postaven na navedení posluchačovy pozornosti k elementům konzistentním s jedním myšlenkovým prostorem obsahujícím encyklopedické informace o určité věci a na následném nečekaném představení elementů konzistentních s diametrálně odlišným frame. K takové situaci dochází i v předložené ukázce španělského verbálního humoru.

První frame, o který se tento vtíp opírá, má co do činění s pointou humoru, tedy s označením doktora, zabývajícího se zrakem, jako „el de ver“, tedy „ten přes oči“. Zde dochází k aktivaci prvního frame, který musí posluchač mít, aby mohl správně pochopit tuto humornou konstrukci. Je naprosto zásadní, aby posluchač měl encyklopedické informace o konceptu oftalmologa, který obsahuje například fakt, že se jedná o druh doktora a že je to lékař zabývající se lidským zrakem a zdravím očí. Tím, že má posluchač vtipu tyto informace, dokáže úspěšně zakotvit slovní spojení „el de ver“ („ten přes oči“) do frame oftalmolog. V této interpretaci vtipu o očních dochází k neformálnímu popsání doktora skrze jeho specializaci.

To však, jak již bylo řečeno dříve, není jediný humorný efekt, který tato průpovídka má. Svoji zvukovou podobností narážející na známé španělské přísloví se tento vtíp otevírá další interpretaci. Druhý frame, právě kvůli podobnému znění „el deber me llama“ („úkol volá“), obsahuje informace o povinnostech, které autor výroku má. Tento frame o povinnostech a informacích, jak s nimi naložit, obsahuje také imperativ toho, že pokud autorovi někdo zavolá a nedovolá se, je slušností tento hovor oplatit. V tomto druhém frame je v autorově mysli uchována znalost toho, že když se mu někdo třikrát nedovolá, speciálně pokud se jedná o lékaře, je nutné mu co nejdříve hovor oplatit.

V rámci interpretace založené na Coulson je tedy humorný efekt vyvolaný dvojitým vysvětlením vtipu. V první interpretaci se v posluchačově hlavě aktivuje frame obsahující informace o oftalmologech a jejich povolání a v druhé interpretaci dochází k práci s informacemi z frame, který se zabývá povinnostmi a telefonickou etikou.

Na závěr této analýzy je vhodné podotknout, že slovní hříčky či humorné průpovídky týkající se tohoto populárního španělského přísloví jsou relativně časté. Stačí krátké hledání na internetu, během kterého je možné najít desítky žertíků a grafik inspirovaných tímto slovním spojením. Přestože by analýza dalších vtipů operujících s tímto slovním spojením byla zajímavá, není předmětem této práce, a proto se mu nebudeme už dále věnovat.

4.4 Homeópata

Pojďme se podívat na další ukázkou španělského verbálního humoru. Vtip byl původně nalezen na twitterovém účtu španělsky mluvící osoby, čili jeho autenticitu, co se týče španělského humoru, lze pokládat za věrohodnou. Jedná se o vtip na účet homeopatů a zní následovně:

Persona A: Vengo del homeópata y me ha quitado lo que tenía.

Persona B: ¿Qué tenía?

Persona A: 150 euro. (Ferdeles, 2019)

V této ukázce se jedná o krátký rozhovor mezi dvěma lidmi, kdy jeden druhému sděluje zážitky z dosavadní homeopatické léčby. Osoba, která rozhovor začala, sděluje posluchači, že se právě vrací od svého homeopata a že „ho zbavil toho, co měl“. To pochopitelně ponoukne posluchače, aby se vypravěče zeptal, co je to, co měl a už nemá, kdy očekává, že se jedná o nějakou nemoc, ať už psychickou či fyzickou. Na to však vypravěč odpoví, že ho homeopat zbavil 150 euro, a tím pronese pointu vtipu.

Humorného efektu je zde dosaženo pomocí frame-shiftingu, tak, jak ho ve svojí práci popisuje Seana Coulson (Coulson, 2015). Častým způsobem, jakým se dosahuje humorného efektu, je takzvaně špatné nasměrování neboli *misdirection* (Head, 2018). Tento způsob vyvolání humoru se v komedii objevuje velice často. Osoba s úmyslem pobavit nejprve posluchačovu pozornost mylně nasměruje jedním směrem, aby ji pak neočekávaně a překvapivě přitáhnul v jiný směr. Toto je i případ výše uvedeného vtipu.

„Vtipy jsou ve své podstatě záměrně zkonstruované tak, aby nabízely jeden frame, zatímco vyvolávají elementy konzistentní s jiným.“³³ (Coulson, 2015: 171) S tímto způsobem vyvolávání humorného efektu se pracuje i ve výše uvedeném vtipu.

V případě návštěvy homeopata je první nabízený frame, který bychom mohli nazvat „homeopat“, či „návštěva lékaře“. Sem bychom pak zařadili encyklopedickou znalost, která se tohoto elementu týká. Zapadaly by sem informace o tom, že homeopat je druh lékaře, že má nejspíš vlastní praxi a že se zaměřuje na léčení neduhů těla a ducha. Také se zde nachází představa o různých neduzích těla, nemocech a jejich vyléčení. Na tento aspekt frame ukazuje tvarem slovesa, který je v tomto příkladě použit, tedy „tenia“. V tomto frame je také někde uvedená informace o výhodách a limitech španělského zdravotního systému. Toto je důležitý aspekt konkrétního vtipu, protože čtenář nutně potřebuje mít informaci o tom, že přes veškeré výhody, které španělský zdravotnický systém má, některé služby nejsou pojištěním placené, a tedy je musí pacient doplácat. Fakt, že služby některých lékařů se musí platit, je důležitý, protože pokud by předmětem vtipu nebyl homeopat, ale chirurg či obecný lékař, žert by neměl požadovaný efekt, jelikož služby těchto doktorů neplatí pacient, ale stát skrze pojištění. Tento poznatek je klíčový, protože vysvětluje důvod, proč se v tomto žertu objevují konkrétně homeopaté a nelze je libovolně zaměnit za jiný druh lékaře.

Dále je vhodné upozornit na fakt, že frame s homeopaty nemusí pro všechny osoby obsahovat ty stejné informace. Jinými slovy, pokud by se tento rozhovor odehrával v kulturním prostředí, kde by veškeré zdravotnické služby včetně homeopatů byly hrazeny zdravotním pojištěním, pak by tato informace ve frame posluchačů nebyla a vtip by neměl humorný efekt. Stejně tak by to bylo v případě, když by osoba A pocházela z prostředí, kde se za služby homeopatů platí, a osoba B by pocházela z prostředí, kde jsou tyto služby hrazené, pak by k vyvolání žertovné představy nedošlo, protože každá z osob by měla nepatrně odlišující se obsah frame zahrnující lékařskou péči homeopatů. Pro úspěšné uskutečnění tohoto vtipu je tedy třeba, aby oba účastníci vtipu měli dva kusy klíčové informace týkající se homeopatů: že jsou to lékaři, kteří léčí svoje pacienty, a že jejich služby se platí mimo zdravotní pojišťovnu, a tedy je musí hradit pacient.

Tento komentář o důležitosti sdílených informací mezi osobami ve vtipu se opírá o space-structuring model od Coulson (Coulson, 2015). Tento model pracuje

³³ originál: „In fact, jokes are deliberately constructed to suggest one frame while evoking elements consistent with another.“

s přesvědčením, že informace, které je třeba pro úspěšné provedení humorného efektu, nejsou alokovány pouze v samotné promluvě obsahující vtip, ale také v informacích dlouhodobě uložených v mysli posluchače.

Sdílený frame o podstatě homeopatů a jejich službách mají oba dva účastníci hovoru, a proto lze předpokládat, že předmětem toho, na co se osoba B ptala osoby A, nebyl účet za služby homeopata, ale nemoc, se kterou se osoba A léčí. Osoba, která se ptala, očekávala odpověď v podobě jiného aspektu frame, do kterého homeopati patří, nicméně osoba chodící k homeopatovi jako odpověď vybrala jiný aspekt stejného frame. Tím porušila očekávání osoby B, což vede k překvapení. Jak již bylo opakovaně zmíněno, tak překvapení, či práce s frame-shiftingem, jsou jedním ze způsobů, jak u posluchače vyvolat humorný efekt. Přesně toto se stalo zde v případě s homeopatem, což vytvořilo žertovnou situaci.

Posledním aspektem, který je vhodné při analýze tohoto vtipu zmínit, je otázka, zdali vtip nemá sloužit jako výsměch homeopatům. Dalo by se tak usoudit z celkového vyznění vtipu, kdy homeopat pacientovi od nemoci nepomohl a jenom jej ochudil o platbu za služby. Tento vtip by na základě těchto faktů bylo možné interpretovat jako kritiku homeopatů za předpokladu, že lidem ve skutečnosti nepomáhají a jenom je připravují o peníze. Tento společenský aspekt vtipu je nicméně sekundární jak pro vysvětlení humorného efektu tohoto vtipu, tak pro analýzu verbální části této humorné průpovídky.

4.5 Horóscopo

Další ukázka španělského verbálního humoru se točí kolem vany a jejího relaxačního účinku. Ukázka pochází ze španělského deníku *El Mundo Today*, z článku, který humorným způsobem čtenářům předpovídá budoucnost s využitím jejich znamení horoskopu.

Horóscopo de la semana: Leo, meterse en la bañera es más relajante si antes la llenas de agua. (El Mundo Today, 2022)

Pro úspěšnou interpretaci tohoto vtipu bude použita teorie frame-shiftingu od Seany Coulson (Coulson. 2015). Podrobněji je tato teorie popsána v kapitole 3. Coulson a frame-shifting, zde se bude jednat o její praktickou aplikaci na tento konkrétní příklad

španělského humoru. Teorie od Coulson se zakládá na space-structuring modelu, taktéž zmíněném v předchozí části práce, konkrétně v podkapitole 3.2. Space-structuring model.

Space-structuring model pracuje s přesvědčením, že informace, se kterými člověk při přijímání informací určených k vytvoření humorného efektu přichází do kontaktu, nepracuje pouze s těmito nově přijatými informacemi, ale také s informacemi, které jsou již uloženy v lidské paměti. Těmto místům obsahující znalost o různých tématech a věcech s nimi spojenými se říká frame. K frame-shiftingu, neboli k opětovné sémantické a pragmatické analýze a k jejímu uspořádání vzhledem k aktuální situaci, zde dochází v pointě vtipu, která bude vysvětlena na následujících řádcích.

Pointou žertovné rady, která je zaměřená na lidi narozené ve znamení lva, je doporučení, že jejich odpočinková koupel bude ještě více relaxační, pokud do ní napustí vodu. V první části této jistě dobře mířené rady dochází u posluchače, respektive čtenáře, vtipu k evokování frame, ve kterém jsou obsaženy informace spojené se slovem „la bañera“, tedy vana. V tomto frame jsou uloženy veškeré znalosti spojené s konceptem koupele, včetně jednoho z nejdůležitějších, ne-li nejdůležitějšího, aspektu této aktivity a tím je voda. V mysli čtenáře se automaticky objeví představa vody, když se začne mluvit o vaně. Pochopitelně vana jakožto součást vybavení domácnosti sama o sobě vodu neobsahuje, nicméně její zamýšlené užívání jej s vodním elementem tak spojilo, že nyní figurují neoddělitelně v jednom frame.

V druhé části této rady zaměřující se na vystresované lvy však přichází nečekaný zvrat v podobě doporučení, že jejich obvyklá uvolňující koupel bude lepší, pakliže si do ní napustí vodu. Zde dochází k frame-shiftingu. V první části autor výroku záměrně ve čtenáři vyvolává použití frame, který obsahuje koupel a s tím spojené aktivity jako čtení a relaxace, které bezpodmínečně zahrnují přítomnost vody. V druhé části věty však zdůrazní nutnost přítomnosti vody při koupeli, čímž implikuje, že v předchozí fázi této aktivity voda přítomná nebyla. Tím, že autor výroku zdůrazní, že přítomnost tekutiny výrazně zvyšuje kvalitu koupele, tím vlastně implikuje, že tam předtím nebyla. Implikováním předcházející nepřítomnosti vody v tomto scénáři autor výroku porušuje celistvost frame, který je v mysli posluchače zakomponován. Toto porušení frame posluchač nečekal, a tak se kromě šoku nad představou pobytu v prázdné vaně přidává ke zdroji humorného efektu i překvapení.

Autorovo záměrné navedení posluchače na představu vany plné vody a jejího následovného porušení v podobě doporučení přidané tekutiny zde funguje jako hlavní

zdroj humorného efektu. Sama Coulson říká, že většina vtipů záměrně konstruuje představu nabízející jeden frame, aby poté do diskurzu vtipu přivítala elementy konsistentní s jiným frame (Coulson, 2015). Tímto komentářem lze vysvětlit, proč je element překvapení pro úspěšné vyvolání humorného efektu tak zásadní. V příkladu s vanou se sice nejedná o přivedení pozornosti k jednomu frame a následně k uvedení jiného, ale zde použitý princip je stejný. Autor vtipu přivede pozornost k jednomu frame, aby pak porušil jeho celistvost tím, že zdůrazní nově získanou přítomnost elementu, který už se ve frame měl dávno vyskytovat. Tato teorie o porušení celistvosti frame nepochází od Coulson, nicméně se na její teorii o frame zakládá. Následující výroky jsou na teorii od Coulson založené, avšak jedná se o názor autorky tohoto textu a o její vlastní doplnění předloženého teoretického rámce.

Na základě teorie Coulson je možné tvrdit, že humorný efekt vyvolá nejenom přitáhnutí pozornosti k jednomu frame a následnému překvapivému odvrácení pozornosti k jinému frame, ale také za pomoci porušení celistvosti jediného frame. K tomuto efektu dochází v předchozím případě. Frame vyvolaný zmínkou o relaxační koupeli inherentně implikuje přítomnost vody ve vaně. Na základě těchto faktů je možné tvrdit, že jsou určité aspekty frame, které musí nutně být obsažené v práci s tímto frame, protože v opačném případě by došlo k porušení jeho celistvosti. Toto je případ předloženého příkladu. Posluchače tohoto výroku by ani nenapadlo předpokládat jinou situaci, než že subjekt tohoto výroku pracuje s vanou obsahující vodu. Přítomnost vody ve vaně je tedy nutnou podmínkou pro celistvost frame. Tím, že rada následující po vyvolání frame obsahující relaxační koupel doporučuje přidat do koupele vodu, tento výrok porušuje celistvost právě vyvolaného frame, což vyvolává humorný efekt. Pokud bychom pracovali s tezí o celistvosti frame, je třeba také zmínit aspekt této teorie, který pracuje s elementy, které možná do zmíněného frame patří, ale nejsou jeho inherentní součástí. V tomto případě by se jednalo například o koupelovou sůl. Koupelová sůl dozajista patří do frame obsahující informace o relaxační koupeli, nicméně není jeho inherentní součástí, a pokud se v tomto aktivovaném frame nebude vyskytovat, nedojde k porušení jeho celistvosti. Pokud by doporučení horoskopu znělo „vaše relaxační koupel bude více relaxační, pokud použijete koupelovou sůl“, k porušení frame by nedošlo a výrok by pak pozbyl svoji humornou kvalitu, právě z důvodu zachování celistvosti frame o relaxačních koupelích. Jelikož však dochází k porušení celistvosti frame, jehož mechanismus byl předložen na předchozích řádcích, je logické tvrdit, že doporučení z horoskopu humorné je.

Humorný efekt v tomto případě tedy pramení nejenom z představy vystresované osoby sedící ve vaně bez vody, ale také z elementu překvapení, který tento výrok vyvolává.

4.6 iPhone

Následující ukázka španělského verbálního humoru se týká všeobecně neoblíbeného fenoménu vstávání za zvuku budíku. Tento příklad porovnává negativní pocity spojené se vstáváním k negativním pocitům spojeným se znalostmi o druhé světové válce. Ukázka zní následovně:

La alarma del iPhone te hace despertar pensando que estás en medio de la Segunda Guerra Mundial. (Castro, 2022)

Tato metafora, podle Attardovy definice, spadá do kategorie humorných metafor (Attardo, 2015). Výše zmíněná ukázka španělského verbálního humoru by se dala přeložit následujícím způsobem: „Zvuk budíku z iPhone zní, jako kdyby se měl člověk probudit doprostřed druhé světové války.“ Na následujících řádcích bude tento výrok analyzován za pomoci Attardovy teorie o metaforách a jejich rozdělení (Attardo, 2015).

Tato ukázka kritizující zvuk budíku od populární telefonické firmy může být vysvětlena jako blend mezi dvěma doménami. Attardovo vysvětlení humorných metafor je do velké míry založené na Fauconnierově teorii o mentálních prostorech, z tohoto důvodu je třeba ji zahrnout to této analýzy (Fauconnier, 1994).

Prvním mentálním prostorem, který se v tomto případě v našem příkladu vyskytuje, je zvuk budíku a veškeré informace, které s ním souvisí. Mezi těmito informacemi, které jsou v lidském mozku ohledně budíku a celého procesu probouzení zakódovány, se v určité hodině za pomoci předchozího nastavení elektronického zařízení dozajista vyskytuje i nelibost, kterou buzený člověk téměř bez výjimky zažívá. Na tyto negativní pocity ohledně budíku a jeho zvuku se autor výroku odvolává.

Druhým mentálním prostorem, který je třeba znát pro úspěšnou interpretaci tohoto vtípu, je doména obsahující informace o druhé světové válce. Tato doména obsahuje, stejně jako předchozí, informace o všech poznacích ohledně tohoto fenoménu, které o něm posluchač výroku má. V této doméně je uložena znalost o tom, že druhá světová válka byla historická tragédie, ve které zahynuly miliony lidí, ať už na bojištích, či v koncentračních

táborech. Prostor se všemi těmito informacemi má posluchač uložený v paměti spolu s nepříjemným pocitem.

Právě na tento sdílený, jmně řečeno nepříjemný, pocit tato metafora svojí formulací cílí. Ve třetím mentálním prostoru, který slouží jako místo pro sdílené aspekty obou vstupních mentálních prostor, se setkávají tyto nepříjemné pocity.

V posledním, čtvrtém, mentálním prostoru, který se jinak také nazývá blended space, dochází k projekci nepříjemných pocitů spojených s válkou na nepříjemné pocity spojené s nuceným probouzením za zvuku budíku. Toto spojení nicméně vyvolává humorný dojem, a je to tak z následujícího důvodu.

Humorný efekt této metaforu spočívá v tom, že přijatelnost spojení této domény obsahující zvuk budíku a domény obsahující druhou světovou válku není dostatečná, aby toto spojení legitimizovala, což z tohoto spojení činí humornou metaforu. Fakt, že tyto dvě domény nejsou kompatibilní, je pravděpodobně z toho důvodu, že jsou velmi rozdílné. Jak podotýká Attardo: „...teorie humoru předpokládá, že signifikantní část humoru (nebo veškerý humor, zaleží na formulaci) pochází z rozdílných statusů.³⁴“ (Attardo, 2015: 96)

Na základě této analýzy můžeme konstatovat, že žertovný efekt této metaforu je možné interpretovat skrze teorii mentálních prostorů, která ve spojení s Attardovou teorií o humorných metaforách vysvětluje tento efekt (Attardo, 2015).

4.7 Masturbación

Téma následujícího žertu může být považováno za tabuizované či nevhodné, nicméně je tento nedostatek společným jmenovatelem řady vtipů. Domnělá nevhodnost vtipu může být sama o sobě zdrojem humorného efektu v řadě případů.

Pojďme se podívat na jeden z příkladů španělského verbálního humoru.

Leí que la masturbación trae una notable mejora en el léxico. Me quedé absorto ante tal afirmación carente de raciocinio. Me exacerba cuando de soslayo, un petulante enarbola cultismos de rimbombantes como banales corolarios cuyo efímero fin es obnubilar. (Carvalho, 2021)

³⁴ originál: „...theory of humor assumes that a significant part of humor (or all of it, depending on the formulation) comes from status differentials.“

Tento příklad ukazuje na způsob, jakým se dá pomocí frame-shiftingu vysvětlit humorný efekt této věty. Na základě argumentů předložených na následujících řádcích lze říci, že je dvojího rázu.

Prvně je třeba krátce zmínit ironický nádech tohoto humorného výroku. Jak bylo předestřeno v kapitole 2.1.1, ironie pracuje s několika úhly pohledu a s viewpoint. V tomto případě je primární viewpoint takový, že autor žertu vyjadřuje nesouhlas s výrokem, že masturbace zlepšuje slovník. Tento viewpoint je podle Tobin a Israela ironizovaný (anglicky „the ironized“) (Tobin, Israel, 2012: 28). Nicméně hned v následující větě pro svou kritiku používá velice neobvyklý a košatý slovník, což náš viewpoint povznáší na vyšší úroveň viewpoint, tedy toho, který je ironický (anglický „the ironic“), ve kterém se na tento výrok díváme z jiného úhlu pohledu. Toto spojení dvou viewpoint vytváří ironický efekt.

Attardo ve svojí práci o humorných metaforách v první řadě mluví o jejich podkategorii, ve které není metafora humorná ani tak pro svoje úspěšné provedení konceptuálního blendingu a úspěšného mapování z jedné domény na druhou, ale kvůli svému inherentně humornému obsahu. Jak již bylo řečeno v podkapitole 2.2.6 Metafory obsahující inherentně humorný referent, kde Attardo vysvětluje humorný efekt vyvolaný přirovnáním „být nezávislý jako vepř na ledě“ (Attardo, 2015: 98), určitá část humorného efektu vyvolána faktem, že vepř na ledě určitě není nijak zvlášť samostatný, ba naopak. Tato neshoda mezi výrokem a potenciální realitou, která by nastala, pokud bychom samce prasete umístili na led, je jedním z důvodů, proč je podle Attarda toto přirovnání humorné. Attardo se však domnívá, že většina humorného efektu, který tento výrok má, plyne z vlastní představy nemotorného savce v klouzavém prostředí. Toto je podle Attarda metafora, která má inherentně vtipné elementy, a z toho pramení její humorná síla.

Přestože se ve výše uvedeném případě nejedná o metaforu, faktem je, že mentální obrázek aktivity uvedené v předchozím příkladě, má jistou humornou kvalitu. Sám Attardo se ve své již dříve zmíněné práci zamýšlí nad vlivem, jaký mají „nízké“ a „vysoké“ elementy efekt na humornost metafory. Kupříkladu elementy spojené s lidským tělem a tělesnými tekutinami jsou považovány za nízké, z čehož plyne jejich humornost (Attardo, 2015). Na základě předložených argumentů lze tvrdit, že to je právě případ výše uvedeného vtipu, neboť se zaobírá aktivitou, která do kategorie s nálepkou „věci týkající se lidského těla a tělesných tekutin“ dozajista zapadá.

Druhý aspekt, který z výroku činí humornou promluvu, má co do činění s neshodou, anglicky „incongruity“, což je velice častý aspekt humoru (Oring, 2002). Jedno z možných vysvětlení humoru spočívá v takzvané „incongruity-resolution“ teorii. V tomto případě vyvolává úsměvný efekt fakt, že obsah a forma sdělení si navzájem neodpovídají. Autor komentáře popírá výrok o vlivu masturbace na lexikum, nicméně forma, jakou to dělá, výrok v zásadě potvrzuje. Mluvčí totiž s první částí výroku nesouhlasí, nicméně tak koná za pomoci velice košatého lexika, což ve svojí podstatě první část výroku podporuje a činí jí pravdivou.

Je třeba se nicméně zamyslet nad tím, proč příjemce tohoto vtipu umí rozpoznat tuto neshodu. Zde vstupuje do hry space-structuring model, o kterém hovoří Seana Coulson ve svojí práci (Coulson, 2015). Tato teorie vychází z práce Gillese Fauconniera a jeho myšlenek ohledně mentálních prostorů (Fauconnier, 1997). Space-structuring model pracuje s tezí, že pro vytvoření krátkodobého prostoru, ve kterém se vtip odehrává, jsou použity jak dlouhodobé frame, které se v lidské mysli ukládají, tak lingvistická vodítka, která v konkrétní chvíli čtenář vtipu získává. Posluchač výroku tím pádem kombinuje dvojí typ informací pro vydedukování zamýšleného smyslu vtipu. Na jednu stranu získává informace o tom, že autor výroku s prohlášením o masturbaci nesouhlasí. Pokud by to byl jediný zdroj informací, který by posluchač získal, výrok by humorný nebyl. Respektive ne příliš, neboť by i přes chybějící „zákulisní“ informace dlouhodobě uložené ve frame byla stále tématem vtipu masturbace, což je samo o sobě humorné téma, z důvodů, o kterých bylo pojednáno výše. Naštěstí však space-structuring model nabízí druhý zdroj informací, který je potřebný k úspěšnému pochopení vtipu.

V mysli posluchače je uložený frame, zjednodušeně řečeno „balík“ informací spojených s určitým tématem, nehledě jak abstraktním, ať je to zahrada, politika nebo radost. Tyto frame obsahují encyklopedické informace o tomto tématu. Například frame „uña“ (nehet) jsou „dedo“ (prst), “cuerpo humano“ (lidské tělo) a tak dále. Informace v naší mysli nejsou oddělené a přísně kategorizované ani neplavou samy ve vzduchoprázdnu našeho vědomí. Jsou vždy propojené s dalšími a dalšími informacemi, které dohromady tvoří tu báječnou hádanku, jakou je lidské vědomí.

Toto je právě druhý zdroj informací, které jsou potřebné k pochopení výše uvedeného žertu. Publikum, pro které je vtip zamýšlený, pomocí frame, který obsahuje informace o španělském lexiku, vydedukuje informaci o tom, že použitá slovní zásoba rozhodně nepatří do slovníku běžného španělsky mluvícího člověka. Ve frame osoby, která

výše uvedený výrok slyší, pravděpodobně existuje informace o tom, že slovní zásoba má jisté úrovně a že některá slova patří do lexika formálnějšího a složitějšího a některá do jednoduššího a více používaného. Slovní spojení jako „afirmación carente de raciocinio“ (tvrzení prosté smyslu) jednoznačně patří do lexika, které není všem španělsky mluvícím přístupné, a pokud je, tak spadá do vyšší a formálnější úrovně. Z toho vyplývá, že takové lexikum nemá každý mluvčí a že pro jeho získání a ovládnutí je třeba vynaložit určité úsilí. Všeobecně platí, že čím více úrovní lexika mluvčí ovládá, tím se jeho slovní zásoba pokládá za lepší. I tato informace je uložena ve frame posluchače. Pakliže mluvčí ovládá pouze nízkou či velice jednoduchou a nerozsáhlou slovní zásobu, považuje se za nepřilíživě kvalitní. Aby takový mluvčí dosáhl kvalitnější slovní zásoby, je třeba jejího zlepšení, čili ‚mejoramiento de léxico‘, což je údajný vedlejší efekt excesivní masturbace. Tím, že autor popírá tento vedlejší efekt za pomoci takového lexika, jakým to dělá, vytváří neshodu mezi formou a obsahem sdělení. Autor sice tvrdí, že s tvrzením o vlivu masturbace nesouhlasí, nicméně tak činí za pomoci velice květnatého lexika, což je podle první poloviny tvrzení právě jeden z vlivů této aktivity. Autor tedy vedlejší efekt masturbace popírá, nicméně ze způsobu, jakým to dělá, je jasné, že se této aktivitě sám opakovaně věnuje. Výrok tím pádem popírá sám sebe a vytváří humorný efekt.

4.8 Ojos de la cara

Dalším příkladem humoru ve španělštině je tento název článku, který vyšel v *El Mundo Today*, španělském deníku. Článek o současném vzrůstu cen energií byl nazván následujícím způsobem:

La próxima factura de la luz ya no vendrá en euros sino en ojos de la cara
(Piedrahita, 2022)

Jako u řady jiných žertů i zde je humorného efektu dosaženo za pomoci metafory tak, jak s ní pracuje Attardo. Následující analýza tento humorný efekt vysvětluje.

Humorného efektu zde bylo bezpochyby dosaženo za pomoci metafory. Tato metafora však nepochází pouze z mysli autora tohoto žertovného výroku, ale má svůj základ v populárním frazému „costar algo los ojos, o un ojo, de la cara“. Tato konstrukce s významem „stát někoho oči, nebo oko, z hlavy“ znamená podle RAE „být přehnaně

drahý, nebo mít přehnanou cenu³⁵“ (RAE, 2022). Tento kolokviální výraz je základem pro variaci, která byla v tomto případě pro vytvoření humorného dojmu použita. Autor vzal tuto známou metaforu, mírně ji pozměnil a s její pomocí vytvořil žertovný efekt. Na následujících řádcích bude popsán mechanismus této metafory podle Attarda.

Jak již bylo zmíněno na jiných stránkách této práce, Attardo (Attardo, 2015) dělí humorné metafory na několik podkategorií. Jedna z nich, v jeho práci uváděna na prvním místě, se zabývá „funny metaphors“ čili vtipnými metaforami. Jedná se o velice časté využití metafor k vyvolání humorného efektu.

Aby bylo možné se v analýze této humorné metafory podle Attarda posunout dále, je třeba zmínit Oringovu (Oring 2003) teorii o „appropriate incongruity“, o které je více pojednáno v kapitole 2.3 Oring a jeho přiměřená neshoda.

Ve svojí práci, ve které se zabývá metaforami a mechanismem humoru jimi vyvolanými, Attardo tvrdí, že v případě vtipných metafor, není vhodnost spojení mezi doménami dvou myšlenek dostatečná, aby obhájilo mapování jedné domény na druhou. Z toho důvodu je jejich vyřešení pouze neúplné, což z obyčejné metafory činí metaforu humornou (Attardo, 2015).

Z názvu tohoto článku činí humornou průpovídku frazém „me costó un ojo de la cara“, tedy česky „stálo mě to oko v hlavě“. Mechanismus tohoto frazému a jak se dá interpretovat jako humorná metafora je popsán v dalším odstavci.

Podle teorie blendingu vchází do porozumění této metafory dva počáteční mentální prostory. Jedním z nich je prostor, který obsahuje informace o způsobech platby za poskytnutí služeb elektrických podniků. V mysli čtenáře tohoto článku, respektive jeho nadpisu, se při zmínce o „la próxima factura de la luz“ aktivuje prostor, ve kterém jsou uloženy znalosti o tomto tématu, mimo jiné i způsob platby za tuto službu. Toto je pro úspěšné pochopení mechanismu vysvětlujícího humorný efekt v tomto žertu zásadní. V prvním případě se tedy otevírá prostor obsahující znalosti čtenáře o tom, jak se platí účet za elektřinu, včetně informace o tom, že vzhledem k současné měně Španělska, se bude platit v eurech.

Druhý mentální prostor, který je třeba aktivovat pro úspěšné pochopení tohoto vtipu, je prostor týkající se lidských očí. V rámci prostoru o očích je uložena informace o tom, že je zrak jedním z nejdůležitějších lidských smyslů, a proto je pro člověka velmi zásadní. Na tomto místě v lidské mysli je také, mimo jiné, uložena informace o tom, že

³⁵ originál: „Ser excesivo su precio, o mucho el gasto que se ha tenido en ello.“

žádná osoba nechce o svůj zrak přijít, což je aspekt, který je pro analýzu tohoto žertu podstatný.

V druhém příchozím mentálním prostoru jsou tedy dva klíčové elementy, vysoká důležitost zraku pro člověka a jeho nevole o tento důležitý smysl přijít.

Třetí, takzvaný „blended space“ či smíšený prostor, slouží ke kombinaci různých aspektů z dvou předchozích příchozích prostor a zde právě dochází k vytvoření humorného efektu. V tomto konkrétním smíšeném prostoru se vyskytuje informace o placení účtu za elektřinu a fakt, že se ve Španělsku v současné době jako měna používá euro. Dále se zde promítá informace z druhého mentálního prostoru o důležitosti zraku pro člověka.

Autor vtipu implikuje, že příští faktura za elektřinu se bude místo v eurech platit v očích. Tím v tomto třetím smíšeném prostoru vytváří představu o tom, že místo placení účtu ve španělské měně bude muset příjemce účtu zaplatit svým zrakem. Spojením těchto dvou informací z předchozích prostor se v tomto smíšeném prostoru objevuje informace o tom, že cena příští faktury bude tak vysoká, že jediná možnost, jak ji zaplatit, je vzdát se zraku. Tato informace se ve smíšeném prostoru objevuje následujícím způsobem. Faktury se platí penězi a zrak je pro člověka nesmírně důležitý. Čili pokud by měl příjemce účtu zaplatit svým zrakem, znamenalo by to, že faktura byla extrémně vysoká, neboť zrak je pro člověka mimořádně významný. Pokud by se měl příjemce faktury vzdát něčeho tak důležitého výměnou za jinou komoditu, v tomto případě elektřinu zastoupenou účtem za ni, musela by tato komodita mít stejně vysokou cenu.

Ve třetím prostoru se tedy namísto ve Španělsku uznávané měny přijímají jako platba za poskytnuté služby pouze oči. Na tomto místě se právě aplikuje mechanismus humorných metafor, které popisuje Attardo (Attardo, 2015) ve svojí práci. Velká rozdílnost těchto domén a nepatřičnost mapování jedné na druhou je v tomto případě klíčová. Nepatřičnost spojení jedné domény, obsahující něco tak klíčového jako je lidský zrak, a druhé domény, obsahující něco tak všedního jako je účet za elektřinu, je důvodem toho, proč je tato metafora humorná.

4.9 Pasta

Dalším příkladem verbálního humoru může být následující tweet z roku 2014. Jeho tématem je politika, nicméně se nejedná o narážku na určitou konkrétní stranu či politické vyjádření. Vtip zde spočívá ve hře se slovy, respektive v práci s metaforami, a proto byl do této práce zařazen. Znění vtipu je následující:

Los políticos están hecha de otra pasta. De la nuestra, concretamente. (Apróstata, 2014).

V první řadě je pro pochopení tohoto vtipu nutné se zamyslet nad použitím metafory v tomto případě. Použitá metafora se zde točí kolem slova „pasta“, které *Diccionario de la lengua española* definuje jako „masa preparada z masa, či oleje a dalších ingrediencí, která slouží k tvorbě dortů, cukroví a empanád³⁶“ (RAE, 2022). Jednoduše řešeno, jeden z významů tohoto slova je těsto. V této ukázce španělského humoru nicméně funguje toto slovo ve dvou odlišných přenesených významech.

Prvním z nich je metaforické vyjádření „estar hecho/a de otra pasta“ (česky „být z jiného těsta“). Shodou okolností se tato formulace používá jak ve španělském, tak v českém jazyce. Metafora nese význam toho, že je příjemce tohoto slovního spojení opravdu rozdílný a výrazně se odlišuje od ostatních. Významem první metafory „los políticos están hecha de otra pasta“ je tedy implicitně vyjádřeno, že lidé věnující se politice jsou výrazně jiní než běžná populace.

V druhé větě tohoto žertu se však slovo „pasta“ používá v rámci jiné metafory. V neformálním španělském jazyce se „pasta“ používá pro označení peněz. Zde dochází ke smíšení dvou způsobů použití výrazu obsahující slovo „pasta“. V jednom případě se jedná o frazém a ve druhém se jedná o kolokviální užití.

Zde dochází k míšení (blendu) dvou mentálních prostorů, které dohromady vytváří další společný mentální prostor obsahující elementy z obou z nich. Dochází k tomu následujícím způsobem.

První mentální prostor ve čtenáři či posluchači vtipu vzbuzuje představu o politicích a všech konotacích s nimi spojenými. Také je zde uložena informace o tom, že metafora „estar hecho de otra pasta“ implikuje kvality objektu, které jsou ve výrazném rozporu s tím, co je považováno za normální a běžné, čímž podtrhává odlišnost příjemce této metafory. V prvním mentálním prostoru, který je v rámci tohoto vtipu vytvořen, se tedy vyskytují politici a také fakt, že jsou podle mluvčího v jistém slova smyslu vytvořeni z pozitivních lidských kvalit.

³⁶ originál: „...masa trabajada con manteca o aceite y otros ingredientes, que sirve para hacer pasteles, hojaldres, empanadas.“

Druhý mentální prostor, který je pro tento vtip v mysli posluchače vytvořen, obsahuje druhou interpretaci slova „pasta“, která znamená peníze. V tomto mentálním prostoru jsou obsaženy informace, které posluchač má o tématu peněz. Sám o sobě tento prostor s politikou nemá nic společného ani s pozitivní či negativní interpretací těch, kteří se jí věnují.

K míšení (blendigu) obou mentálních prostorů dochází v momentě, kdy se oba prostory setkají v jednom vtipu, jako je to v tomto případě. Smíšením těchto dvou prostor dochází k vytvoření třetího mentálního prostoru, takzvaného „blended space“, který obsahuje různé informace z obou mentálních prostor, které jej pomáhaly vytvářet.

Tento způsob analýzy vtipu o politicích, těstu a penězích se opírá o takzvanou „blending theory“, která je podrobněji popsána v kapitole 2.2 Attardo a jeho typy metafor. Pro tento moment je důležité zdůraznit klíčový aspekt této teorie, který skvěle zformuloval Salvatore Attardo ve svojí práci: „Signifikantní aspekt teorie blendingu je fakt, že počítá se vznikajícími vlastnostmi...Povaha tohoto vzniku je vyvozená.“³⁷ (Attardo, 2015) Tím chtěl autor říci, že teorie o míšení různých mentálních prostor zahrnuje i fakt, že vzniklý mentální prostor obsahuje i informace, které nebyly původně obsaženy ani v jednom z původních mentálních prostor, a že tyto nové informace jsou vyvozeny či dedukovány posluchačem vtipu. Nové informace, které originálně nepochází ani z jednoho původního mentálního prostoru, jsou pak díky dedukci čtenáře aplikovány v novém prostoru.

To je případ i tohoto tweetu o politicích. Jak již bylo řečeno, první mentální prostor obsahuje politiky a jejich dobré vlastnosti, které jsou zde implikovány za pomoci metafor. Druhý mentální prostor obsahuje peníze a konotace spojené s nimi. Třetí – smíšený – mentální prostor obsahuje pointu vtipu. Tím, že do třetího prostoru přichází tyto dva druhy informací, se v něm vytváří unikátní dedukce, která není obsahem původních prostor. V tomto třetím prostoru se kombinují obě metafor a dohromady vytváří naprosto odlišný efekt od smyslu první části věty (a prvního prostoru). Ve třetím prostoru se metafora z prvního prostoru „estar hecho de la pasta“ interpretuje skrze optiku peněz z druhého prostoru. Tedy význam této nové metafory je, že politici jsou vytvořeni z peněz, ne z dobrých vlastností, jak bylo původně zamýšleno v prvním mentálním prostoru obsahujícím originální interpretaci metafor. Nová metafora o politicích tvořených z peněz

³⁷originál: „A significant aspect of blending theory is that it accounts for “emergent” properties (...) The nature of the “emergence” is inferential.“

je součástí třetího – smíšeného – prostoru. Jak již bylo poznamenáno výše, nová informace zde vzniklá má negativní konotace. Politici v tomto prostoru nejsou tvořeni z dobrých vlastností, ale z peněz a ke všemu „našich peněz“ („de nuestra pasta“), kde zájmeno „naše“ odkazuje na autora výroku, a pokud je čtenář také plátce daní státu, tak i na čtenáře. Autor výroku tedy v tomto třetím prostoru implikuje negativní lidské vlastnosti spojené s penězi, jako jsou krádež, zpronevěření a podobně.

Vytvořením negativního obrázku o politicky významných osobách, jehož mechanismus byl zde popsán, autor úspěšně dosahuje humorného efektu.

4.10 Pastillas de jabón

Dalším příkladem španělského verbálního humoru je následující tweet týkající se mezilidských vztahů:

Las parejas como en las pastillas de jabón, si aprietáis fuerte, salen disparadas.
(Eleven, 2022)

Přibližný překlad tohoto výroku by zněl asi následovně: „Se vztahem je to stejně jako s kostkou mýdla, když moc tlačíš, vystřelí pryč jako kulka.“ Tato ukázka bude na následujících řádcích analyzována z pohledu Attardových smíšených metafor, o kterých bylo již v práci detailněji pojednáno dříve (Attardo, 2015).

Pro kategorizaci do podtypu smíšených metafor je třeba, zjednodušeně řečeno, aby se v jedné promluvě míchalo více metafor, které dohromady tvoří humorný efekt. To je právě případ příkladu, který pojednává o autorčině (autorky tweetu) pozorování lidských vztahů.

První, možná na první pohled složitěji rozpoznatelná metafora, se v tomto případě nachází ve slovním spojení „salir disparado“, což volně přeloženo znamená „odněkud vystřelit“, tedy opustit nějaké místo velmi rychle. Není náhodou, že „disparado“ má více významů. Jedním z významů, které toto slovo má, je „chvatně, rychle“³⁸ (RAE, 2022). V tomto významu slova se s „disparado“ pracuje jako se syntaktickým doplňkem. Ve svém druhém významu, kdy se s tímto slovem dá pracovat jako s participiem od slovesa „disparar“, to znamená vystřelený. Není náhoda, že toto slovo odvozené od slovesa střílet,

³⁸ originál: „Precipitadamente, rápidamente.“

což je v zásadě akt extrémně rychlého opuštění hlavně kulkou, má ve svém druhém významu slova tento smysl rychlosti zachovaný. Tvar slovesa vystřelit se, jinými slovy, nyní v přeneseném významu používá pro vyjádření rychlosti. Z toho důvodu bylo v pracovním překladu tohoto slovního spojení v této práci použito „vystřelit pryč jako kulka“, protože, jak je vidět na základě této analýzy, mentální spojení mezi oběma významy „disparado“ je stále přítomné.

Druhá, pravděpodobně jednodušeji rozpoznatelná metafora, spočívá v autorčině přirovnání vztahů ke kostce mýdla. V první části analyzovaného výroku autorka přirovnává mezilidské vztahy ke kostkám mýdla na základě jejich domnělé společné kvality. Pro podrobnější vysvětlení mechanismu, na jehož základě lidská mysl pochopí srovnání něčeho tak komplikovaného jako jsou mezilidské vztahy a něčeho tak banálního jako je prostředek k umývání, se můžeme obrátit na Fauconnierovu teorii o blendingu mentálních prostor (Fauconnier, 1994). Jak již bylo řečeno, podle Fauconniera do analýzy mentálních prostorů obsahujících informace o tomto přirovnání vstupují celkem čtyři prostory.

Prvním prostorem, který do tohoto přirovnání vstupuje, je mentální prostor obsahující informace o mezilidských vztazích. Je jisté, že tento mentální prostor je velice široký a pro každého, kdo by si vyslechnul tuto radu, bude obsahovat něco trochu jiného. Celkové znění analyzovaného výroku se zdá naznačovat, že autorka mluví o romantickém vztahu mezi dvěma partnery, nicméně to pro pochopení tohoto vtipu není bezpodmínečně nutné rozpoznat, vzhledem k tomu, že se tato rada dá úspěšně aplikovat na veškeré mezilidské vztahy. V mentálním prostoru obsahujícím informace o vztazích se dozajista u většiny lidí nachází znalost o tom, že řada vztahů, které jsou většinovou populací považovány za dobré, vychází z velice nenuceného pocitu vzájemné přitažlivosti a náklonnosti. Zároveň se zde s největší pravděpodobností nachází informace týkající se faktu, že lidé nejsou rádi, když je někdo do něčeho nutí. V případě, že je někdo do něčeho nucen, se často stává, že k tomu má o to větší odpor a že se nabízené činnosti či objektu bude o to více vyhýbat. Tento aspekt, který se nachází v mentálním prostoru obsahujícím informace o mezilidských vztazích, je pro úspěšné pochopení tohoto vtipného výroku klíčový.

Druhým prostorem, který je třeba v lidské mysli aktivovat pro úspěšné pochopení této metafory, je mentální prostor související s mýdlem, respektive s konkrétním tvarem mýdla, ve kterém se tento čisticí prostředek prodává. Tento mentální prostor obsahuje

informaci o tom, že pokud je kostka mýdla namočená, například po použití k zamýšlené činnosti mytí rukou, klouzavost jejího povrchu se zvyšuje. Většina, pokud ne všichni, čtenáři tohoto humorného tweetu dozajista již ve svém životě drželi v ruce kostku mýdla, a tak jsou s tímto faktem seznámeni. Zároveň je velká pravděpodobnost, že v takové situaci se snažili zmíněnou kostku mýdla udržet v rukách tím, že ji stiskli a pravděpodobně nechtěně dosáhli toho, že kostka spadla na zem. Tento mentální obraz se autorka tweetu s největší pravděpodobností snaží vyvolat, protože jakmile ve svém výroku porovná mezilidské vztahy a kostku mýdla, okamžitě se na tuto kvalitu mýdel odvolává.

Třetím prostorem je zde obecný prostor, ve kterém se dva zmíněné předchozí prostory potkávají a kde sdílí určité kvality. V tomto případě je to kvalita, která by se u mýdla dala nazvat klouzavostí a u mezilidských vztahů nevole k tomu být k něčemu nucen. V tomto prostoru se setkávají tyto dvě vlastnosti obou přirovnávaných subjektů, přičemž se klade důraz na jejich podobnost.

Posledním, a pro úspěšné pochopení této humorné metaforu důležitým prostorem, je takzvaný blended space čili smíšený prostor, ve kterém vzniká rovnítko mezi kostkami mýdla a mezilidskými vztahy. V tomto prostoru se tvoří požadovaná metafora. Právě zde dochází k pochopení toho, že autorka se snaží připodobnit klouzavost mokré kostky mýdla k nátlaku jedné strany na druhou v mezilidských vztazích.

Připodobnění mezilidských vztahů k mýdlu by samo o sobě stačilo pro vyvolání humorného efektu. Nicméně toto porovnání v kombinaci s metaforou, která naznačuje vysokou rychlost a kterou oba elementy, jak mýdlo i osoba pod nátlakem, v nežádoucí situaci opouštějí, humornému efektu napomáhá a znásobuje ho.

Tím, že se v původním výroku kombinují tyto dvě metafory, dochází k vyvolání humorného efektu v této konkrétní ukázce španělského verbálního humoru.

4.11 Pato

Následující vtip je příkladem takzvaného otřepaného vtipu. Tento vtip zní následovně:

¿Qué pasa si tiras un pato en el agua? Nada.

Předmětem vtipu je slovní hříčka točící se kolem kachen. Do českého jazyka se tento vtip obtížně překládá, nicméně jeho první část zní takto: „Co se stane, když hodíš kachnu do vody?“ V odpovědi na tuto otázku spočívá pointa vtipu.

Tato ukázka španělského verbálního humoru je volně inspirovaná Attardovou nesprávně zařazenou metaforou, do které spadají právě slovní hříčky (Attardo, 2015). Přestože se nejedná o metaforu jako takovou, mechanismus vysvětlující nesprávně zařazené metafory funguje i zde. V případě nesprávně zařazených metafor se jedná o použití slova, které má dva významy, kolem něhož se točí humorný efekt způsobený konkrétním vtipem. Zde je žertovná situace vytvořená podobně. Zajímavé na této situaci však je, že se nejedná o jedno slovo, které by mělo dva významy, jako je příklad věty, na které tento mechanismus vysvětluje Attardo za použití prostého plánu a prostého, tedy neduchaplného, švagra (viz kapitola 2.2.3.4 Nesprávně kategorizované metafory). Příklad s kachnou funguje na stejném mechanismu, ale za použití formálně stejně psaného slova, které má však dva významy, neboť se jedná o dva různé slovní druhy. V tom se právě Attardův příklad nesprávně zařazené metafory a příkladu s plovoucí kachnou liší.

Pointa vtipu v tomto případě spočívá ve slově „nada“, což je odpověď na otázku, co se stane, pokud někdo hodí kachnu do vody. V prvním slova smyslu se jedná o podstatné jméno znamenající „nic“. Čili první interpretace tohoto vtipu by byla následující: „Co se stane, když hodíš kachnu do vody? Nic.“ Pokud by tento výrok obsahoval pouze tuto interpretaci, rozhodně by se nedal kategorizovat jako vtip, spíše jako prosté vyjádření faktu.

Druhá interpretace slova „nada“ a jeho následovné spojení s první interpretací je právě to, co z celého výroku činí humornou situaci. V druhém slova smyslu je „nada“ tvarem ve třetí osobě jednotného čísla od slovesa „nadar“ (česky „plavat“). Pokud bychom použili druhého slova smyslu pro vysvětlení celého vtipu, pak by z toho vyšlo následující: „Co se stane, když hodíš kachnu do vody? Plave.“ Jak již bylo předestřeno v jiných částech této práce, překlad slovních hříček není vždy jednoduchý a ne vždy lze zachovat požadovaného humorného efektu.

Toto je nicméně stejný mechanismus, jaký vysvětluje Attardo u nesprávně zařazených metafor. Spojení dvou nesouvisejících domén tvoří neúspěšnou metaforu, která ve čtenáři či posluchači vyvolává smích, právě pro svůj neúspěch (Attardo, 2015).

Na základě této analýzy můžeme říci, že přestože tento vtip není čistě vzato metaforickým přirovnáním jedné domény k druhé, bezpochyby se dá analyzovat skrze Attardovu teorii o nesprávně zařazených metaforách.

4.12 Pulpo en un garaje

Následující příklad španělského verbálního humoru se týká přítomnosti hlavonožce v autogaráži. Tento příklad pochází ze španělského deníku.

Más perdido que un pulpo en un garaje. (Vista al Mar, 2016)

Tato ukázka španělského verbálního humoru používá k vyvolání humorného efektu metaforu, která svůj objekt připodobňuje k chobotnici v garáži. Tato metafora bezpochyby zapadá do Attardovy kategorie metafor s inherentně vtipným referentem, o které byla podrobnější řeč v podkapitole 2.2.2. Metafory obsahující inherentně humorný referent. Význam, který tato metafora nese, popisuje stav, ve kterém je objekt, na který je metafora použita, ztracený či zmatený ze svého prostředí. Připodobněním osoby, o které tato metafora hovoří, k chobotnici, která se jakousi zvláštní náhodou ocitla v garáži, autor výroku beze sporu vyvolá humorný efekt. Mechanismus tohoto vyvolaného humorného efektu bude popsán na následujících řádcích především za pomoci Attardovy teorii o metaforách, přesněji řečeno o metaforách s inherentně humorným referentem.

Přestože primární humorný efekt v tomto případě pochází z výše popsané představy mořského tvora v garáži, je vhodné se zamyslet nad tím, proč je tato představa humorná. Tvrdím, že tento druhotný zdroj humoru se dá vysvětlit za pomoci teorie frame-shiftingu, kterou navrhla Coulson (Coulson, 2015). Tato teorie, podrobněji vysvětlená v kapitole 2. Coulson a frame-shifting, pracuje s frame, tedy místy v lidském vědomí, kde jsou uloženy kanonické informace o různých věcech. Je logické, že vyvoláním frame, který obsahuje informace o chobotnicích, se posluchač této metafory dostane k informaci, která říká, že chobotnice žijí v moři. Tím, že element chobotnice mluvčí umístí do diametrálně odlišného prostředí, jakým je garáž, než ve kterém zvíře obvykle žije, vyvoláváme neshodu mezi těmito dvěma elementy.

Coulson tvrdí, že humorný efekt může vznikat za pomoci navedení čtenářovy pozornosti k elementům obsaženým v jednom frame, aby pak byla tato pozornost nečekaně odvrácena k elementům konzistentním s jiným frame. Na základě následující analýzy vtipu

o chobotnici je možné tvrdit, že toto není jediný způsob, jakým za pomoci frame vyvolat humorný efekt. Pro vyvolání úsměvné reakci stačí podle mého názoru porušit celistvost frame, který má čtenář vtipu uložený v dlouhodobé paměti. V tomto případě tím, že vezmeme frame chobotnice a informaci obsahující její obydlí, kterým obvykle bývá moře, a zaměníme ho za element konzistentní s frame části domu, v tomto případě garáž, vytváříme nesourodost těchto elementů, což vede k humornému efektu. Tato teorie by se dala aplikovat i obráceně, skrze frame garáže. Pokud bychom vzali frame garáž a informaci o všech věcech, které v ní mohou být, pak bychom došli k závěru, že chobotnice určitě není jedna z nich. Tím, že vezmeme element konzistentní s frame mořská zvířata a zasadíme ho do frame garáž, tak porušíme celistvost tohoto frame. Porušením celistvosti jednoho či druhého frame u čtenáře této humorné metaforu vyvoláme překvapení, což je další element, který přispívá k celkovému žertovnému efektu této průpovídky.

V tomto případě je analýza zdroje humorného efektu poměrně přímočará. Na základě Attardovy teorie o metaforách s inherentně humorným referentem můžeme říci, že žertovný efekt spojený s tímto přirovnáním pramení primárně z představy mořského tvora vedle náhradních pneumatik a z představy toho, jak se tam asi nešťastný živočich dostal, spíše než z faktu, že objekt metaforu má jisté pochybnosti o prostředí, ve kterém se nachází. Sekundárně se pak na tuto situaci můžeme podívat skrze frame-shifting a nabídnutou tezi o porušování celistvosti jednotlivých frame obsažených v této metafoře. Terciárním důvodem ke smíchu je pak šok a překvapení ze spojení dvou frame, které spolu nikterak nesouvisí.

4.13 WhatsApp

Příkladem přehnané metaforu, tak, jak ji definuje Attardo, může být následující novinový článek ze španělského deníku *El Mundo Today*.

Le preguntan «¿Dónde está tu dios ahora?» y manda la localización exacta por
Whatsapp. (Ramos, 2022)

Název tohoto článku by se dal přeložit jako „Ptali se ho: ‚Kde je tvůj Bůh teď?‘ a on poslal přesnou adresu přes WhatsApp“. Humorný efekt vytvořený touto větou bude na následujících řádcích analyzován právě z úhlu pohledu přehnaných metafor podle Attarda.

Jak bylo předestřeno v části práce, která se v detailu zabírala humornými metaforami podle Attarda, přehnané metafory jsou takové, které porušují vztahy mezi primárními metaforami (Grady, 2005) či takové, které o metaforách poskytují přílišné množství informací či metaforu dále rozvádějí (Attardo, 2015). V tomto příkladu můžeme najít oba aspekty, které podle Attarda zahrnují přehnanou metaforu.

Přestože se nejedná o metaforu, je fráze „¿Dónde está tu dios ahora?“ ustáleným spojením, které se ve španělském jazyce používá. Ve většině případů má tato věta spíše provokativní, ironický nádech a používá se pro zpochybnění něčího přesvědčení, či něčí víry v něco, ať už se jedná o náboženské vyznání či prostý názor na nějaké téma. V každém případě se jedná o řečnickou otázku a její autor zpravidla nečeká odpověď.

Dalším faktorem v analýze této humorné promluvy je fakt, že dotázaný nejenom na tuto řečnickou otázku odpověděl, ale podle všeho odpověděl konkrétní ověřitelnou informací, kterou by v jiném případě dotazovatel nečekal. Primární humorný efekt této věty vzniká v jejím porušení primární metafory a také v její přehnanosti, nicméně představa toho, že by se místo, kde se nachází bůh, dalo poslat přes sociální aplikaci WhatsApp, to k úsměvnému vlivu této promluvy jen přispívá. Sama odpověď na tuto otázku je mimo primární metaforu, což je jedna z podmínek pro kategorizaci do skupiny přehnaných metafor, ale konkrétní odpověď obsahující přesnou adresu božské přítomnosti, je třeba považovat za přehánění. Jakákoliv odpověď na tuto otázku by byla porušením primárnosti metafory, ale tato konkrétní odpověď, která obsahuje konkrétní adresu, je příkladem přehánění.

Na základě této analýzy lze konstatovat, že humorný efekt tohoto názvu novinového článku lze vysvětlit za pomoci přehnaných metafor podle Attarda.

4.14 WiFi

Následující příklad španělského verbálního humoru se odehrává mezi dvěma osobami. Vtip zní takto:

Persona A: ¿Tienes WiFi?

Persona B: Sí

Persona A: ¿Y cuál es la clave?

Persona B: Tener dinero y pagarlo.

(Aráez, Pérez, Simón, 2020)

Předmětem tohoto vtipu je klíč k autentifikaci online síťového připojení. Přestože se tak na první pohled nemusí zdát, i zde se k vyvolání humorného efektu činí za použití metafory.

Attardo (Attardo, 2015) ve svojí práci pojednává o mnoha různých typech metafor, o kterých je podrobněji řeč v jiných částech této práce. V tomto případě se jedná o takzvanou „neúspěšnou metaforu“ čili anglicky „failed metaphor“.

Neúspěšná metafora se podle Attarda vyznačuje tím, že skrze vícevýznamové slovo spojuje dvě domény, které spolu absolutně nesouvisí. „Spojení mezi dvěma nesouvisejícími významy téhož slova může vytvořit (neúspěšnou) metaforu tím, že spojí dvě nesouvisející domény.“³⁹ (Attardo, 2015) To je právě případ situace s klíčem k Wifi připojení.

Ve španělském jazyce „la clave“ (česky: „klíč“) má několik významů. Jedním z nich je způsob, jakým ho chtěla použít osoba A, tedy ve smyslu „znak či kombinace znaků sloužících ke zprovoznění různých přístrojů“⁴⁰ (RAE, 2022), tak jak ho definuje *Diccionario de la lengua española* tedy slovník Španělské královské akademie. Osoba B, vlastník přístroje zpřístupňující internetové připojení, si však stejné slovo interpretovala skrze stejně validní, nicméně jiný význam. Tato osoba slovo „la clave“ použila ve smyslu „základní, hlavní či klíčový element“⁴¹ (RAE, 2022).

Spojení těchto dvou domén, jedné obsahující klíč k Wifi a druhé obsahující klíčové elementy pro její získání, není v tomto případě dostačující, a proto vytváří humorný efekt. Attardo (Attardo, 2015) tento typ vytvoření humorného efektu nazývá neúspěšnými metaforami, nicméně sám komentuje, že se nejedná ani tak o metafory, jako spíš o slovní hříčky.

V tomto případě tedy dochází k záměně jednoho významu slova za druhé. Otázkou zůstává, zdali se jedná o nedorozumění, kdy obě osoby použily stejný výraz, každá ho však použila v jiném slova smyslu, či zdali osoba B záměru osoby A rozuměla a tento humorný efekt záměnou významů slova „la clave“ vytvořila záměrně. Vzhledem k tomu, že se jedná o ukázkou pocházející z článku, jehož tématem byly španělsky psané vtipy, je pravděpodobnější usoudit, že se jedná od obou postav objevujících se v tomto vtipu

³⁹ originál: „...the connection between the two unrelated senses of the word may create a (failed) metaphor connecting two unrelated domains.“

⁴⁰ originál: „Signo o combinación de signos para hacer funcionar ciertos aparatos.“

⁴¹ originál: „Elemento básico, fundamental o decisivo de algo.“

o záměrné chování a úmyslné vytvoření této humorné situace. To se nicméně pouze z tohoto úryvku nedá s jistotou určit. Faktem ale zůstává, že na základě uvedených informací lze tento případ klasifikovat jako metaforu, byť neúspěšnou.

5 Závěr

Smyslem této práce bylo aplikovat vybrané lingvistické teorie na konkrétní ukázky španělského verbálního humoru. Pro tuto práci byly vybrány dvě teorie, které pracují s humorem. První z nich byla Attardova teorie o metafoře a její využití v rámci tvoření humorného efektu. V první části práce bylo pojednáno o mentálních prostorech podle Fauconniera, ze kterého Attardo vychází. Následně byly probrány typy metafor, se kterými Attardo pracuje, a byly popsány rozdíly mezi nimi a jejich využití při tvoření humorného efektu.

Druhou teorií, která byla pro tuto práci vybrána, je teorie frame-shiftingu od Coulson. V rámci této teorie byly probrány termíny frame a space-structuring model.

Nejrozsáhlejší částí této práce byla aplikace těchto teorií na vybrané ukázky španělského verbálního humoru.

Mechanismus fungování humoru ve zvolených ukázkách bylo vždy možné za pomoci představených teorií objasnit, z čehož můžeme usoudit, že využitelnost těchto teoretických konceptů je vysoká. Pravdou je, že ukázky byly vybírány za účelem jejich následné analýzy v tomto textu, nicméně veškeré vybrané ukázky byly uspokojivě analyzovány za pomoci představených teoretických konceptů.

Některé ukázky byly analyzovány za pomoci pouze jedné z představených teorií, například případ s homeopatem v kapitole 4.4 Homeópata, který byl analyzován za pomoci teorie frame-shiftingu od Coulson, či případ s oftalmologem v kapitole 4.3 El de ver, který byl analyzován za pomoci Attardovy teorie o humorných metaforách.

Některé případy byly nicméně analyzovány za pomoci obou teorií, respektive jejich analýza poukázala na možnou aplikaci obou teoretických konceptů na konkrétní příklad. Taková situace nastala ve více případech, jedním z nich je kapitola 4.12 Pulpo en un garaje, kde je humorná situace obsahující hlavonožce v garáži vysvětlená jak s pomocí Attardovy teorie o humorných metaforách, tak s pomocí teorie Coulson o frame-shiftingu.

Část práce, kterou není vhodné opominout, je kapitola s názvem 4.5 Horóscopo, ve které byl humorný efekt vtipu o horoskopech vysvětlen za pomoci adaptace původní teorie pocházející od Coulson. Vycházím zde z frame-shiftingu a jeho základní premisy, že humorný efekt se dá vyvolat přitáhnutím pozornosti posluchače k elementům obsaženým v jednom frame, aby nakonec došlo k nečekanému odvrácení pozornosti k elementu obsaženému v jiném frame. Navržená adaptace spočívá v návrhu, že humorný efekt je

možné vyvolat nejenom tímto způsobem, ale také přivoláním pozornosti k aspektu jednoho frame a následným nečekaným obrácením pozornosti k jinému aspektu stejného frame.

Na téma humoru již byla napsána řada odborných publikací. Z mnoha teorií, které vysvětlují původ humoru, byly pro tuto práci vybrány dvě, které pro analýzu vybraných příkladů španělského verbálního humoru byly dostačující. Přesto je však důležité v rámci tohoto tématu rozšiřovat lidské vědění, neboť přes velké množství vytvořených tezí ještě nemáme jednoznačnou teorii, která by bezpodmínečně vysvětlila veškeré humorné mechanismy.

Resumé (česky)

Cílem této práce bylo aplikovat lingvistické teorie na vybrané ukázky španělského verbálního humoru.

Úvod práce zastupuje funkci krátkého uvedení do tématu, představení vybraných teorií a předložení zdrojů, ze kterých je dále v práci čerpáno. Primárně se práce zakládá na dvou teoriích.

Před pojednáním o první teorii je třeba vysvětlit tezi Gillese Fauconniera o mentálních prostorech a jejich využití v kognitivní lingvistice. V práci je teorii mentálních prostorů věnována samostatná kapitola, ve které je tato teze představena a vysvětlena.

První teorie se týká humorných metafor a jejím autorem je Salvatore Attardo, italský lingvista. Tato teorie z Fauconnierovy představy o mentálních prostorech vychází, a proto jí je část práce věnována. Attardova teorie pojednává o metafoře a jejím využití pro vyvolání humorného efektu. Teorie o humorné metafoře zahrnuje její rozdělení na různé poddruhy, jejichž humorný mechanismus funguje jiným způsobem. O typech humorných metafor tak, jak je rozlišuje Attardo, je v práci pojednáno v rámci jednotlivých podkapitol. Součástí této kapitoly je také teorie o přiměřené neshodě, se kterou pracuje americký autor Elliott Oring.

Druhá z těchto teorií pochází od americké lingvistky Seany Coulson, která pracuje s frame-shiftingem a jeho působením na vytvoření humorného efektu. V rámci tohoto tématu jsou dvě podkapitoly věnovány tématům frame a space-structuring modelu. Vzhledem k jejich důležitosti pro pojednání o samotném frame-shiftingu bylo třeba se nejprve věnovat jim.

Prakticky založená část obsahuje čtrnáct vybraných příkladů španělského verbálního humoru, které především pochází z novinových zdrojů a sociálních sítí, jako je Twitter. V rámci každé analýzy je konkrétní ukázka španělského verbálního humoru detailně rozebrána a její humorný mechanismus je vysvětlený za pomoci teorií představených v předchozí části práce.

Podstatou této práce bylo dokázat, že vybrané lingvistické teorie o humoru se dají aplikovat na konkrétní ukázky verbálního humoru ve španělštině. Na základě této práce lze konstatovat, že španělský verbální humor lze úspěšně analyzovat za pomoci moderních teorií vycházejících z kognitivní lingvistiky a že tato analýza uspokojivě osvětluje jejich humorný mechanismus.

Resumé (španělsky)

El objetivo del presente trabajo de investigación es analizar el mecanismo del humor verbal español desde el punto de vista de dos teorías elegidas de la lingüística cognitiva.

El primer capítulo es la introducción a la temática, presentación de las teorías elegidas para este trabajo y muestra de las referencias bibliográficas. En esta sección del trabajo presentamos su tema que es el humor y cómo funciona en concretos ejemplos del humor verbal español. Fundamentalmente, el artículo está basado en dos teorías de la lingüística cognitiva.

Antes de explicar la primera teoría elegida para este trabajo, es necesario tratar de la hipótesis de Gilles Fauconnier, quién es un lingüista francés y quién es también el autor de la noción de los espacios mentales. Hay un capítulo individual que se concentra en esta teoría y su importancia para esta tesina.

La primera teoría que es relevante para este artículo trata de la metáfora humorosa, cuyo autor es Salvatore Attardo, lingüista italiano. Esta teoría es conectada con la teoría de los espacios mentales de Fauconnier, el cuál es la razón por la que tiene su propio capítulo en esta tesina.

La teoría de Attardo trata de la metáfora y su uso para causar efecto humorístico. La teoría de la metáfora humorística incluye diferentes tipos de la metáfora y la explicación de su mecanismos humorístico. Porque el mecanismo de cada tipo de la metáfora es diferente, cada tipo tiene su propio subcapítulo. Esta parte de la tesina también contiene un corte introducción de la teoría de Elliot Oring, autor americano, quién trata en su libro *Engaging Humor* de la noción “appropriate incongruity”.

La segunda teoría que usamos en este artículo es la teoría de Seana Coulson, lingüista americana, quién habla en sus libros de “frame-shifting” y su uso para creación del efecto humorístico. En esta parte podemos encontrar dos subcapítulos que tratar del temas de “frame” a “space-structuring mode”. Estos son temas cruciales para la comprensión de la teoría de “frame-shifting” y por esto son incluidos en este capítulo.

La parte más práctica incluye catorce ejemplos del humor español verbal, que de la mayoría vienen de periódicos y redes sociales como Twitter. Al elegir los ejemplos, estábamos presentado con un problema de autenticación de su autenticidad. Por esta razón, los ejemplos fueron elegidos por su valor representativa del humor español y por su autenticidad.

Cada ejemplo es analizado de forma detallada desde el punto de vista de la primera, la segunda, o las dos teorías introducidas en esta tesina. La mayoría de los ejemplos son analizados desde el punto de vista de “frame-shifting” o de la metáfora humorística. Sin embargo, hay unos ejemplos que son analizados a través de las dos teorías.

Para concluir, en el último capítulo de la tesina, se recapitulan conclusiones obtenidas durante la análisis y se concluye el artículo.

La esencia de este artículo fue probar que las teorías lingüísticas elegidas para este trabajo pueden ser aplicadas a uno ejemplos concretos del humor español verbal. En conclusión, podemos decir que el humor español verbal se puede analizar de manera suficiente con las teorías modernas de la lingüística cognitiva y que la análisis explica el mecanismo humoroso de los ejemplos elegidos suficientemente.

Seznam použité literatury

Zdroje vtipů:

Apróstata [@haprostata]. (2014, 27. října). Los políticos están hechos de otra pasta. De la nuestra, concretamente. [Image attached] [Tweet]. Twitter. <https://twitter.com/haprostata/status/526686072865308672>

Aráez, Dámaso Mondéjar., Pérez, María Huerta., Simón, Juan (2020, 3. srpna), Los 100 mejores (o peores) chistes que encontrarás en Internet. *La sexta*. Citováno 05. dubna 2022 z: https://www.lasexta.com/noticias/se-habla/mejores-chistes_202008035f2821076cf6da000167ab56.html

Carvalho, A. [@Attila]. (2021, listopad 9). Leí que la masturbación trae una notable mejora en el léxico. Me quedé absorto ante tal afirmación carente de raciocinio. Me exacerba cuando de soslayo, un petulante enarbola cultismos de rimbombantes como banales corolarios cuyo efímero fin es obnubilar. [Image attached] [Tweet]. Twitter. <https://twitter.com/attila/status/1457853027046592514>

Castro, A. [@aytorcstro]. (2022, duben 12). – La alarma del iPhone te hace despertar pensando que estás en medio de la Segunda Guerra Mundial. [Image attached] [Tweet]. Twitter. <https://twitter.com/aytorcstro/status/1513889460643147776>

El Mundo Today. Horóscopo de la semana: Leo, meterse horas en la bañera es más relajante si antes la llenas de agua. in *El Mundo Today* Citováno 25. dubna 2022 z <https://www.elmundotoday.com/2022/04/horoscopo-de-la-semana-leo-meterse-horas-en-la-banera-es-mas-relajante-si-antes-la-llenas-de-agua/>

Eleven [@RareEleven]. (2022, duben 4). – Las parejas como en las pastillas de jabón, si aprietáis fuerte, salen disparadas. [Image attached] [Tweet]. Twitter. <https://twitter.com/RareEleven/status/1510946519654051845>

FERDELES [@ferdeles]. (2019, červen 22). —Vengo del homeópata y me ha quitado lo que tenía. —¿Qué tenías? —150€. [Image attached] [Tweet]. Twitter. <https://twitter.com/ferdeles/status/1142484515341897728>

- Piedrahita, Luis (2022, leden 28). La próxima factura de la luz ya no vendrá en euros sino en ojos de la cara. *El Mundo Today*. <https://www.elmundotoday.com/2022/01/la-proxima-factura-de-la-luz-ya-no-vendra-en-euros-sino-en-ojos-de-la-cara/>
- Ponsi, Carles (2021, prosinec 5). Ayuso regalará un armario a todas las personas LGBTI para que se vuelvan a meter dentro. *El Jueves*. https://www.eljueves.es/news/ayuso-regalara-armario-a-todas-personas-lgbti-para-que-se-vuelvan-a-meter-dentro_7074
- Puig, X. Una pareja se plantea si su estabilidad económica y el apoyo familiar le permiten tener una segunda bombilla. in *El Mundo Today*. Citováno 20. dubna 2022 z: <https://www.elmundotoday.com/2022/04/una-pareja-se-plantea-si-su-estabilidad-economica-y-el-apoyo-familiar-le-permiten-tener-una-segunda-bombilla/>
- Ramos, J. Le preguntan «¿Dónde está tu dios ahora?» y manda la localización exacta por Whatsapp in *El Mundo Today*. Citováno 20. dubna 2022 z: <https://www.elmundotoday.com/2022/04/le-preguntan-donde-esta-tu-dios-ahora-y-manda-la-localizacion-exacta-por-whatsapp/>
- Vista al Mar (2016, listopad 25). El famoso dicho "más perdido que un pulpo en un garaje" hecho realidad. in *Vista al Mar*. Citováno 20. dubna 2022 z: <https://www.vistaalmar.es/medio-ambiente/cambio-climatico/6169-el-famoso-dicho-mas-perdido-que-un-pulpo-en-un-garaje-hecho-realidad.html>

Odborná literatura:

- Attardo, S. (2015). Humorous metaphors. In G. Brône (ed.) *Cognitive Linguistics and Humor Research*. Boston – Massachusetts: De Gruyter, pp. 91-110.
<https://doi.org/10.1515/9783110346343>
- Coulson, Seana (2001). Frame-shifting. In Coulson, S., *Semantic Leaps* (pp. 31-113). Cambridge: Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511551352>
- Coulson, S. (2015). Frame-shifting and frame semantics: Joke comprehension on the space structuring model. In G. Brône (ed.) *Cognitive Linguistics and Humor*

- Research*. Boston – Massachusetts: De Gruyter, pp. 167-190.
<https://doi.org/10.1515/9783110346343-009>
- Farlex. That train has left the station. in *The Free Dictionary*. Citováno 20. dubna 2022 z:
<https://idioms.thefreedictionary.com/that+train+has+left+the+station>
- Fauconnier, G. (1994). *Mental Spaces: Aspects of meaning construction in natural language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fauconnier, G. (1997). *Mappings in thought and language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fauconnier, G., & Turner, M. (2002). *The Way We Think: Conceptual blending and the mind's hidden complexities*. New York: Basic Books.
- Fillmore, C.J. (1976), Frame semantics and the nature of language.. In *Annals of the New York Academy of Sciences*, 280: pp. 20-32. <https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.1976.tb25467.x>
- Grady, J., E., Oakley T., and Coulson, S. (1998). Blending and metaphor. In G. Steen and R. Gibbs (eds.) *Metaphor in Cognitive Linguistics*. Philadelphia: John Benjamins.
- Grady, Joseph E. 2005. Primary metaphors as inputs to conceptual integration. *Journal of Pragmatics* 37(10): 1595–1614.
- Head, Ch. (2018, únor 28). Lesson 8: Misdirection. *Chris Head*.
<https://www.chrishead.com/post/2018/02/02/lesson-8-misdirection>
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2014). *Metaforý, kterými žijeme*. Brno: Host - vydavatelství, s. r. o.
- Martin, G. (2022). To upset the apple-cart. in *The Phrase Finder*. Citováno 20. dubna 2022 z: <https://www.phrases.org.uk/meanings/118400.html>
- Merriam-Webster. Throw/hurl/toss a monkey wrench into. In *Dictionary by Merriam-Webster*. Citováno 20. dubna 2022 z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/throw%2Fhurl%2Ftoss%20a%20monkey%20wrench%20into>

- Morreall, J. (2020),. Philosophy of Humor. In Edward N. Zalta *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* . Citováno 24 dubna 2022 z <<https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/humor/>>.
- Oring, E. (2003). Appropriate Incongruity Redux. V E. Oring, *Engaging Humor* (stránky 1-12). Champaign, Illinois, USA: Urbana : University of Illinois Press.
- Petruck, M. R. (2013). Advances in Frame Semantics. In M. Fried, & K. Nikiforidou, *Advances in Frame Semantics* (pp. 1-13). Philadelphia: John Benjamins North America.
- Real Academia Española. Clave. In *Diccionario de la lengua española*. Citováno 07. dubna 2022 z <https://dle.rae.es/clave>
- Real Academia Española. Disparado. In *Diccionario de la lengua española*. Citováno 23. dubna 2022 z <https://dle.rae.es/pasta>. <https://dle.rae.es/disparado>
- Real Academia Española. Disparado. In *Diccionario de la lengua española*. Citováno 23. dubna 2022 z <https://dle.rae.es/ojo>
- Real Academia Española. Pasta. In *Diccionario de la lengua española*. Citováno 05. dubna 2022 z <https://dle.rae.es/pasta>
- Tobin, Vera – Israel, Michael (2012). Irony as a viewpoint phenomenon. In B. Dancygier – E. Sweetser (eds.), *Viewpoint in Language. A Multimodal Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 25-46.

Seznam obrázků

Obrázek 1. Mentální prostory	12
------------------------------------	----